

ZALCZAN KRALJA TOMISLAVA
53

STUDIJE ZNAMENITIH SPOMENIKA I SKULPTURA U JAVNOM PROSTORU
iz zbirke DAMIRA UJEVIĆA

Čapljina, 1. travnja 2023. – 29. travnja 2023.

STUDIJE ZNAMENITIH SPOMENIKA I SKULPTURA U JAVNOM PROSTORU
iz zbirke DAMIRA UJEVIĆA

Čapljina, 2023.

Zapisi o skulpturi i njezinu putu do javnog prostora

Spomenik je simbol, i koji spomenik nije simbol, nije spomenik. Spomenik je metamorfoza misli, put ideje iz pokojnika preko kamena u narod, u čovječanstvo. Spomenik je slika altruiziranog individualizma ili obratno. Za dobar spomenik treba troje, tri veličanstva: veličina mrtvaca, veličina živoga naroda, pa veličina umjetnosti. Velik pokojnik, velik narod, velik klesar!

(Antun Gustav Matoš, iz feljtona „De monumentis“, 1904.)¹

U vjekovnom kontinuitetu kiparskih iskaza ljudskog postojanja i kreativnosti spomenička, javna i sepulkralna skulptura svojom opipljivom tvarnošću, narativnim ili simboličkim značajem i višeslojnim kreativnim prosegom od svih likovnih grana najčitljivije ocrtava i svjedoči duhovne i materijalne vrijednosti civilizacije i naroda iz kojih je potekla. Od prapovijesne skulpturice „Venera iz Willendorfa“ čovjek je klesanjem u kamenu, modeliranjem u glini ili tesanjem u drvu stvarao znamenje - od vrijednosti kipa - kojim je iskazivao svoja vjerovanja i nade, pamtio nedaće i ushite, slavio i kudilo nevidljivi i vidljivi život svoga vremena i ambijenta kojem je pripadao. Razvijajući svoje humane i kreativne potencijale njegovim rukotvorstvom formirane su kulture koje prepoznajemo, štoviše i nazivamo prema prevladavajućim značajkama umjetničkog izražavanja. U razgranatoj krošnji umjetničkih ostvarenja što su nam stoljeća namrla, grana skulpture je najvidljivija i značenjski najslojevitija. Svojom trodimenzionalnošću, tvorivima od kojih je sazdana i dubokim, često neizbrisivim tragovima koje ostavlja u javnim prostorima - ugrađena u sakralna i svjetovna zdanja ili slobodna za promatranje sa svih strana – skulptura je vazda bila i jeste nepresušno vrelo spoznaja ne samo o umjetničkim porivima jednog ili više naraštaja njenih autora, nego i umjetnički oživotvoren prinos nacionalnoj povijesti uljudbe određenog razdoblja, a nerijetko i svjedočanstvo zahvalnosti zajednice za postignuća pojedinaca bez kojih bi suma njenih vrijednosti bila manjkava. Još jedna odlika javne skulpture spomeničkog, sakralnog ili čak samo estetskog i primi-

jenjenog značaja - poput fontana iz čijih kipova izvire voda - sadržana je u postojanoj potrebi novovjekog čovjeka da obilježi prostor svoga postojanja skulpturama identitetskog značaja za zajednicu kojoj pripada.

Do Velikoga rata s početka drugog desetljeća prošloga stoljeća, kipari historicističke motivike i stila 19. st. tomu su utirali put pa je u zemljama homogena društvena ustroja srednje Europe, gdje je javnost postojanije dijelila povijesne vrijednosti s naručiteljima spomenika, nalazimo brojna kiparska djela i u funkciji formiranja njihovih kulturoloških identiteta. U Hrvatskoj to, dakako, nije bio slučaj, jer u nas u to vrijeme nije bilo ni homogenog društvenog ustroja niti je bilo naručilaca koji bi javnu plastiku i spomeničku produkciju identitetskog značaja smatrali prioritarnom javnom potrebom. Nije lako pomiriti se s činjenicom da je nakon skulpturalnog bogatstva hrvatskog srednjovjekovlja, prvorazrednih primjera iz renesansnog razdoblja i bujnosti baroknih kiparskih iskaza, u Hrvatskoj nastupila više desetljetna cezura koja se manifestirala - ne toliko u smislu kiparskog stvaralaštva - koliko u posvemašnjem zamiranju produkcije spomeničke i javne skulpture identitetskog značaja. Ipak, nekoliko je kiparskih perjanika nacionalnih korijena koji su očuvali kontinuitet javne plastike svojim ostvarenjima prisutnima u arhitektonskoj i sakralnoj niši, primjerice Ivan Rendić, Robert Frangeš Mihanović i Rudolf Valdec, a jedan je strani kipar - Anton Dominik Fernkorn – po narudžbi izveo čak i reprezentativni spomenik „Ban Jelačić na konju“ postavljen 1868. na središnjem trgu u Zagrebu.

¹Ekscerpt iz Matoševa osvrt na raspravu o podizanju nadgrobnog spomenika Eugenu Kumičiću preminulom u Zagrebu 13. svibnja 1904. Objavljeno u knjizi feljtona: „Pečalba: kaprisi i feljtoni“, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 2013.

Na možebitno pitanje zainteresiranog čitaoca: a što je s lvanom Meštrovićem i njegovim „Zdencem života“? - valja nam odgovoriti da je sadreni odljev „Zdenca“ („Am Brunnen des Lebens“²) od Meštrovića otkupio Odbor Grada Zagreba u Beču 1910. uz obvezu kipara da ga prenese u broncu, što je kipar realizirao u jednoj češkoj ljevaonici. „Zdenac“ je potom postavljen na Sveučilišnom trgu u Zagrebu 1912., dakle, u vrijeme kada je Meštrović već zamašno utro put svojoj međunarodnoj karijeri, a ona ga je sve do 1921. vodila daleko od Hrvatske; u Rim, Beograd, Veneciju, Pariz, London, Ženevu, Cannes ... Meštrovićeva uloga u novom zamahu hrvatskog kiparstva i pokretanju ljevaonice ALU ključna je i nezaobilazna, ali datira tek od 1922. kada se preselio živjeti u Zagrebu, postao profesor na likovnoj Akademiji, a ubrzo i njen rektor. Ističemo i da je bio stožerna umjetnička osobnost u Hrvatskoj do izbivanja Drugog svjetskog rata, da je ostavio neizbrisiv trag kao učitelj i arbitar među suvremenicima, ali i da je svojim djelima, poglavito monumentalnima djela sveslavenskog predznaka, duboko podijelilo hrvatske kipare, kritiku i cijelu likovnu scenu. Njegovim odlaskom u SAD (1947.), u domovini su ostali religiozni reljefi i arhitektonsko-kiparska ostvarenja u kojima su naraštaji mladih kipara našli uporište za otkrivanje vlastitih potencijala i formiranje naprednijih iskaza sakralnog i spomeničkog značaja. Upravo takvi iskazi ostvareni u postmodernoj projekciji - koja

je oslobođena tijesnih stilskih okvira - izloženi na ovoj izložbi uz prvorazredna ostvarenja suvremenih umjetnika zaokupljenih hrvatskim arhetipskim ishodištima i tradicijskim kodom - na ovoj izložbi se pokazuju kao genius loci koji se i u drugom desetljeću 21. st. još jednom ukazuje i kao signum temporis.³ Izložba studija znamenitih spomenika i javnih skulptura postavljenih na otvorenom ili u crkvama i ostalim zdanjima javne namjene - iz Zbirke Damira Ujevića, ljevača i cizelira golema iskustva i zasigurno vrsnog poznavatelja kiparskoga umijeća - relevantni je postav hrvatskog kiparstva malog formata i velike ekspresivnosti koji obuhvaća trideset i dva djela dvadesetorice eminentnih autora, nastala u vremenskom luku od skoro 100 godina. Opsežan je to pregled živosti hrvatske spomeničke i duhovne kiparske produkcije koji daje vjerodostojan odgovor na pitanje u kojoj je mjeri kreativno djelovanje određeno umjetničkim naslijeđem, a u kojoj mjeri su ga oblikovale umjetničke škole. Većini autora sudionika ove izložbe Zagrebačka Akademija likovnih umjetnosti bila je polazna točka njihova razvoja, a nekolicini i mjesto kasnijeg pedagoškog djelovanja.

U poglavlju koje slijedi su skede u kojima detaljnije pišemo o svim izloženim studijama, izvedenim i podignutim spomenicima i njihovim autorima pa nećemo duljiti s proslovom nego završiti citirajući odgovor Petra Barišić dan novinarki tijekom intervjua:

Da bi se javna skulptura dobro uklopila u prostor treba dobar kipar, dobra skulptura i dobar prostor. To su tri osnovna uvjeta da se sve poklopi. Treba osjećaj za prostor gdje se mora voditi računa o tome da se skulptura ne nametne prostoru, niti prostor skulpturi. One moraju biti u dijalogu, a ne u oprečnosti.⁴

Biserka Rauter Plančić
Zagreb, 24. III. 2023.

²Pod tim je naslovom Meštrović „Zdenac života“ izlagao u Beču na XXVI. proljetnoj izložbi Secesije 1906.

³Tonko Maroević u monografiji: Tisuću godina hrvatskog kiparstva, Muzejsko galerijski centar, Zagreb, 1997., str. 344. žalosti studente i silnu mladost koja tuda svakodnevno prolazi.

⁴Marina Tenžera, Razgovor s umjetnikom ovjenčanim brojnim nagradama / Petar Barišić, 7Dnevno, Zagreb, 18. XI. 2018.

Petar Barišić (Vrlika, 1954.)

Izavršivši umjetničko zvanje Barišić se iz Dalmatinske zagore najprije uputio u Split na Školu primijenjene umjetnosti, a potom i u Zagreb na Akademiju likovnih umjetnosti. Diplomirao je kiparstvo u klasi profesora Ivana Sabolića 1978. i sljedeće tri godine bio je suradnik Majstorske radionice profesora Frana Kršinića. Danas je na istoj Akademiji redovni profesor na katedri za kiparstvo i usporedo jedan je od najagilnijih stvaralaca koji svakom svojom izložbom ili javnim spomenikom pobuđuje zanimanje javnosti i plebiscitarne pohvale kritike. Hrvatska kulturna javnost još pamti njegovu sjajnu *Site-specific* instalaciju nazvanu „Bijelo“ koju je izveo u Umjetničkom paviljonu 2008., kada je reljefnim modulima prekrrio zidove Paviljona a u kružnoj dvorani postavio golemu konstrukciju nepravilnih geometrijskih oblika iz koje je sjajila čarobna svjetlost. Godinu poslije izložio je mobilnu i zvučnu *Site-specific* instalaciju „Gluho zvono“ u slovenskom mjestu Kostanjevica ob Krki, u desakraliziranoj samostanskoj crkvi sv. Marije. Bila je to kruna njegova neo-konstruktivističkog izraza i otad se u sferi instalacija, slobodne plastike i objekata intenzivno bavi simbiozom kinetike i zvuka.

Valja nam ukazati i na kontinuirani kiparov angažman na spomeničkim i javnim plastikama te primijenjenim umjetninama pa stoga ističemo opremanje interijera Crkve sv. Leopolda Bogdana Mandića u Hrvatskom katoličkom centru u Melbourneu, gdje je - uz nužne prekide - radio od 1995. do 2000. i pritom ostvario skulpturu zaštitnika Sv. Leopolda Bogdana Mandića, oltar, ambon, krstionicu, svetohranište, svijećnjake, oltarni križ, kamenice za vodu i pokaznicu. Istovremeno u Hrvatskoj je isklesao u kamenu skulpturu „Drvo-ptica“ postavljenu 1989. u Parku skulptura Dubrova u Istri, zatim „Spomenik palim hrvatskim braniteljima“ saliven u Ljevaonici umjetnina Ujević i postavljen 2001. u Đakovu - za kojeg je nagrađen Godišnjom nagradom „Vladimir Nazor“ te „Slomljeni pejzaž“ koji je oblikovan u formi golema okulara sa staklenom lećom - popucalom od pucnja iz vatrenog oružja. Otkriven je 2015. i otad tvori spomen-obilježje poginulom televizijskom snimatelju Gordanu Ledereru baš na mjestu njegove pogibije, na brdu Čukur ponad Hrvatske Kostajnice.

Kipar pri radu na modelu skulpturalne kompozicije OBELISK I. i II., Zagreb, 1987.

U skulpturalnoj pak kompoziciji i njenoj inačici u formi studije - naslova OBELISK I. i II. - s pravom kadikad nazvanom i „Sunce“, Barišićev redukcionizam organskih oblika još je izražajni. Ipak, i u tom do krajnosti sažetom volumenu čitljivost je naslovne teme neupitna. Kompoziciji dviju vertikalno istanjenih obeliska koji streme u visinu, višeslojni simbolički značaj pridaje forma sâma Saliveni u bronci i polirani do visokog sjaja oni unose ne samo pozitivnu energiju, nego i sunčanu svjetlost u natkriveni i zapravo tamom obavijeni pasaž Cibonina tornja u Zagrebu, gdje su postavljeni 1987. godine. Petar Barišić autor je i dobro znanog spomenika KRALJ TOMISLAV u Čapljini.

Strukturiranom monumentalnošću ovaj spomenik pokazuje kiparovo poimanje povijesnih značajki prvog hrvatskog kralja, a k tomu i vrsno usuglašavanje prostornog i misaonog odnosa u sadržaju djela. Sâm kipar za ovaj je spomenik istaknuo *da je rezultat duha vremena* čime je dao naslutiti u kojim „olovnim“ okolnostima ga je stvarao tijekom ratne 1998. Sklon geometriziranim istraživanjima u prostoru i apstraktnom izrazu Barišić je s kubističkim nadahnućem ostvario figuru kralja na tronu impresivne čvrstine. Unatoč relativno skromnom fondu identifikacijskih elemenata (minimalistički oblikovana kruna, grubo obrađena površina i naglašena kompaktnost) spomenik odlikuju znakovna jednostavnost i jasna simbolika.

Naslovnica brošure publicirane u povodu otkrivanja SPOMENIKA KRALJU TOMISLAVU u Čapljini 1998. u nakladi Založbe kralja Tomislava. Reproduciran je detalj glave s originalnog gipsanog modela 1:1 za izradu spomenika.

Literatura:

Leonida Kovač, Petar Barišić / Bijelo (monografija), Umjetnički paviljon, Zagreb, 2008.

1. Studija skulpturalne kompozicije
OBELISK I. i II. (SUNCE), 1987.
bronca; 26x13x8 cm

1. Studija skulpturalne kompozicije
OBELISK I. i II. (SUNCE), 1987.
bronca; 26x13x8 cm

2. Studija spomenika
KRALJ TOMISLAV, 1997.
polirana bronca; 48x41x34 cm

Mile Blažević (Maovice kraj Vrlike, 1954.)

Iz naselja Maovice u Dalmatinskoj zagori, regiji s krajobrazom koji kao da je predodređen za darovitosti naklonjene kiparskom umijeću,¹ Blažević je zarana otišao u Split školovati se na Pedagoškoj akademiji, gdje je stekao diplomu profesora likovnog odgoja 1978. Slijedila je godina pripreme i uspješan upis na kiparski odsjek zagrebačke likovne Akademije. Diplomirao je 1984. u klasi profesora Ivana Sabolića. I to nije sve glede školovanja; još se dvije godine nastavio usavršavati u Majstorskoj radionici svoga profesora. Stečena znanja poslije je godinama prenosio svojim učenicima na zagrebačkoj Školi primijenjene umjetnosti, a od 1997. i studentima na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje unatrag nekoliko godina vodi jednu od klasa kiparskog odsjeka. Mile Blažević umjetnik je vrlo bogata i razgranata opusa. Ostvario ga je na temeljima klasičnog kiparstva i smislenog uvažavanja suvremenih nastojanja da se „klasika“ modernizira i integrira u recentne oblikovne izričaje. Njegove profane skulpture i sakralne kompozicije, koje izvodi mahom u tradicionalnim kiparskim tvorivima u bronci, terakoti, drvu i kamenu, s jedne strane doimlju se anakrono, a s druge strane odaju suvremeni oblikovni prosede.

Veliki dio kiparova opusa zauzima spomenička plastika i kompozicije religiozne tematike koje izvodi za javne prostore te crkve, samostane i svetišta u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Iz te dionice njegova stvaralaštva ističu se spomenik svjetskom znanstveniku i pronalazaču Nikoli Tesli postavljen 2006. u znanstvenikovu rodnom Smiljanu, zatim velika reljefna brončana vrata novoizgrađene crkve Gospe od anđela u zagrebačkom prigradskom naselju Sesvetska Sopnica postavljena 2007., pa kip „Raspelog“ iz svetišta crkve sv. Jurja Mučenika u Vitezu postavljen 2011. u sklopu obnove interijera crkve kojeg je izveo nenadmašni Zlatko Ugljen, te konačno i monumentalni brončani RAMSKI KRIŽ posvećen sjećanju na sve stradale Ramljanke i Ramljane u posljednja dva rata. Modeliran je 1992., a saliven 1997. u Ljevaonici umjetnina Ujević.

Kipar uz svoju skulpturu „Čovjek i drvo“, 2015.

Postavljen je ponad Ramskog jezera na prostranom travnjaku što okružuje crkvu i Franjevački samostan na Šćitu u Rami. Svojom voluminoznošću i reljefnom izvedbom likova koji plešu kolo na kružnom podnožju monumentalnog raspeća taj križ izravno asocira na drevne kamene stečke i njihove plesne prizore simboličkoga značaja. Tomu se ne treba , jer autorova je to bila i namjera proizašla iz činjenice da su na prostoru Rame sačuvani brojni stecci i gotovo svaki ima barem jedne svoje strane plesa. Valja istaknuti da ovo djelo premašuje tradicionalni koncept uprizorenja Isusova raspeća i da se ovdje zapravo radi o sublimnom proširivanju teme od strane vrsnoga suvremenog majstora kiparskoga umijeća koji ne zanemaruje bitne poruke iz evanđelja. Jer, na prednjoj strani križa prikazan je raspeti Isus s apostolima oko njega. Na krakovima križa su arkandeo Mihael te scena polaganja Isusa u grob. Stražnju pak stranu križa čini prikaz Krista Pantokratora kao posljednjeg suca, a oko njega su simboli evanđelistâ. Na Blaževićevoj izložbi u Muzeju Mimara kustos Darko Glavan ovako je elaborirao kiparovo suvereni izlazak iz konvencionalnog ikonografskog okvira: *Na Ramskom križu lik Raspelog nije dokinut, već je njegova patnja neraskidivo povezana sa sudbinom naroda koji je odlučio da vjeruje u smisao njegove žrtve čak i onda kad je i on sam prisiljen na usporedive, ako ne i gore muke.*

Ramski križ na travnjaku ispred Franjevačkog samostana Rama - Šćit.

Literatura:

Darko Glavan, Mile Blažević / Rami - zemlji preblizu ljepoti i stradanju (katalog), Muzej Mimara, Zagreb 1993.
Ive Šimat Banov, Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013., str. 364-369

¹Dalmatinska zagora i njene Krajine rasadišta su kiparskih osobnosti koje su činile i čine jednu od najvitalnijih grana hrvatskog modernog i suvremenoga kiparstva. Primjerice, iz Drniške krajine je Ivan Meštrović, iz Vrličke Petar Barišić, iz Sinjske je Stipe Sikirica a iz Imotske Petar Ujević. Svojim je korijenima s očeve strane iz Imotske krajine i Marija Ujević Galetović.

3. Studija skulpture
RAMSKI KRIŽ, 1991.
bronca; 22x14,5x8,5 cm

Nikola Džaja (Lištani kraj Livna, 1959.)

Poput brojnih darovitih Livnjaka i Džaja je prvo umjetničko obrazovanje stekao u Splitu gdje je pohađao Školski centar za dekorativnu umjetnost i industrijsko oblikovanje. Maturiravši 1979. otišao je u Sarajevo i upisao se na Akademiju likovnih umjetnosti. Kiparstvo je diplomirao 1984. u klasi kipara Koste Angelija Radovanija koji je na sarajevskoj Akademiji u to vrijeme bio profesor. Vrativši se poslije studija u Split, Džaja i sâm postaje profesor te predaje na Školi likovnih umjetnosti u Splitu, pa od 1994. i na studiju Likovne kulture Sveučilišta u Splitu, a od 1996. kao profesor - mentor angažiran je i na Međunarodnoj ljetnoj kiparskoj školi u kamenolomu „Montraker“ kraj Vrsara. Danas je redovni profesor na kiparskom odjelu Umjetničke akademije u Splitu, gdje predaje obradu kamena. Dakako, usporedo sa zamašnim pedagoškim radom, Džaja intenzivno i stvara gradeći svoj opus na postojanom propitivanju odnosa klasičnog naspram suvremenog kiparstva. Njegova propitivanja najčešće rezultiraju vrsnim preobrazbama tradicionalne skulpture u novu *ready-made* umjetničku činjenicu.

Nikola Džaja autor je i značajnih javnih skulptura od kojih ističemo ikonografski i kiparski inovativno kreiranu „V. postaju Križnoga puta“ izvedenu u kamenu i postavljenu - uz ostale postaje renomiranih hrvatskih kipara - u crkvi sv. Josipa u Dugom Ratu 1992. i 2. dionicu „Bijele ceste“ naslova „Tragovi – u potrazi za izgubljenim vremenom“, izvedenu 1998. u parku skulptura Dubrova u sklopu istarskog „Mediterranskog kiparskog simpozija“. Valja istaknuti i kameni oltar, ambon i krstionicu, postavljene 2000. u crkvi Svih Svetih, u - za Čapljince - obližnjim Aladinićima. Ipak, najznačajnija kiparova javna plastika zasigurno je brončani spomenik hrvatskom geofizičaru svjetskoga glasa Andriji Mohorovičiću. Visine je 160 cm i postavljen je u Parku Grič na Gornjem Gradu u Zagrebu 2022. godine. Ovdje izložena studija salivena je prema autorovoj skici kojom je 2019. osvojio prvu nagradu na javnom natječaju za

Skulptura iz ciklusa „Uz Mir za mir“ izložena na kiparovoj samostalnoj izložbi u Galeriji Antuna Augustinčića, Klanjec, 2014.

izvedbu spomenika. Spomenik i ovdje izložena studija salivene su u Ljevaonici umjetnina Ujević. Spomenuti ćemo još da je spomenik realiziran u povodu 165. obljetnice rođenja jednog od najvećih hrvatskih znanstvenika iz reda onih rijetkih koji su do svjetski relevantnog otkrića došli radeći u Hrvatskoj. Prisjetimo se da je po njemu nazvana granica između Zemljine kore i plašta (skraćeno MOHO) pa i jedan krater na Mjesecu te asteroid u području između Marsa i Jupitera. Stoga, posve nam je razumljivo da je kipar s respektom spram velikana znanosti vrlo seriozno pripremio svoje javljanje na natječaj i na kraju zadio izvedbu spomenika. U izjavi za medije prilikom otkrivanja spomenika Džaja je ponešto i kazao o složenosti projekta: *Kod samog idejnoga rješenja trebalo je voditi računa o usklađenosti skulpture s okolišem parka i susjednim objektima te o vjernom prikazu Andrije Mohorovičića i njegova života. Nastojao sam ga prikazati kao znanstvenika čiji je atribut knjiga, a napuklom korom polu-lopte na kojoj, kao na postamentu, sjedi, aludirati na jedno od bitnih postignuća njegova rada.* Sudeći po rezultatu kiparovih nastojanja slobodno možemo istaknuti da je narečeni spomenik djelo vrsnog autora, koji temi ne pristupa oponašajući slične spomeničke primjere, a niti pod opterećenjem stvaranja apsolutno „novog“ spomeničkog kiparskog izraza. Radi se o respektabilnom djelu i suvereno ostvarenom spoju klasične figurativne morfologije i suvremenih formativnih rješenja.

Projekcija postava spomenika ANDRIJA MOHOROVIČIĆ u prostoru zagrebačkog Parka Grič (preuzeta iz autorove natječajne dokumentacije, 2020.). Prigodom rada na postavljanju spomenik je neznatno pomaknut udesno kako bi bio vidljiv s oba prilaza parku.

4. Studija spomenika
ANDRIJA MOHOROVIĆIĆ, 2019.
bronca; 26x16,5x22 cm

Dušan Džamonja (Strumica u Makedoniji, 1928. – Zagreb, 2009.)

Iznimno plodan hrvatski kipar i umjetnik širokog polja djelovanja ne samo na skulptorskom planu, nego i na projektiranju zamašnih spomeničkih kompleksa, arhitektonskih zdanja i prostornih intervencija, Dušan Džamonja gimnaziju je pohađao prvo u Zagrebu, a potom i u Beogradu iz kojeg se 1945. vratio u Zagreb da bi započeo studij kiparstva na zagrebačkoj likovnoj Akademiji. Prve dvije godine bio je u klasi Vanje Radauša, treću i četvrtu u klasi Frana Kršinića a diplomu je stekao 1951. u specijalki Antuna Augustinčića. Godinu dana bio je i suradnik Kršinićeve majstorske radionice. Samo nabranje imena njegovih profesora govori nam da je dobio najbolje moguće kiparsko obrazovanje pa je, uz urođenu crtačku darovitost i zarana stečenu marljivost, posve spremam mogao krenuti graditi vlastitu kiparsku i opće likovnu osobnost. Kraći boravak u Parizu tijekom 1952. godine dao je poticaja njegovoj kreativnosti i već od 1953. on ima vlastiti atelijer u Zagrebu u kojem intenzivno stvara oslobođen od bilo kakve „službe“. Taj nezavisni status umjetnika zadržao je cijelog stvaralačkog vijeka. Pun radnoga elana i želje da što prije pokaže svoje radove, Džamonja 1954. priređuje dvije samostalne izložbe (Zagreb, Beograd) te sudjeluje na Biennalu u Veneciji i na progresivnom likovnom „Salonu 54“ u Rijeci. Prezentirao se tada kiparom odličnih portreta oblikovanih bez deskriptivne opširnosti i morfologijom čistih plastičkih formi koje ne potiru, dapače, slijede najživlje crte portretiranog. Njegova pojava na tim i nizu ostalih izložbi u kojima je participirao tijekom 50-ih i 60-ih godina nesporno je doprinijela raskidu s tradicionalnim poimanjem kiparstva i pogotovo skulpture u javnom prostoru. Agilni radoholik – kavav je vazda bio – Džamonja je pomicao granice kiparskoga oblikovanja neprestanim istraživanjem novih formi i oblika, a izvanredno vješto vladanje tehničkim sredstvima i raznim tvorivima pomogli su mu da stvori autonomni poredak oblika i inovativne plastičke vrijednosti koje su dijelu mlađeg naraštaja hrvatskih kipara postali smjerkazom na putu razvoja njihova kiparskog izričaja.

Dušan Džamonja, 1965. / Fotoportret je djelo Nine Vranića iz ciklusa „Portreti umjetnika“, NMMU, Zagreb

Literatura:

Giulio Carlo Argan, Džamonja (monografija), Mladost, Zagreb, 1981.

Ive Šimat Banov, Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.

Od 60-ih godina nadalje Džamonja je u spomeničkoj skulpturi ostvario niz sugestivno simboličkih javnih spomen obilježja koja, poglavito rječnikom apstrakcije, prenose traumatična iskustva rata. Evidentno je to i na posljednjem spomen obilježju kojega je ostvario a odnosi se na spomenik “Glas hrvatske žrtve – Zid boli” podignut na Mirogoju 2004. No što je tomu prethodilo i kada se je u Džamonje zbilo prijelomno napuštanje figurativnih kiparskih elementa i njegov apsolutni pristanak uz apstrakciju. Najugledniji povjesničari umjetnosti suglasni su da se to zbilo tijekom kiparova rada na „jelenjskoj sviti“ od 1956. do 1957. godine.¹ Naime, cijeli „jelenjski“ ciklus jasno očituje kiparov proces koji ide od postupnog rastvaranja zatvorenih volumena do prodora u njegovu unutrašnjost, gdje se otvara novi oblik prostora.

Džamonjina „Jelenjska svita“ u gipsu iz 1957.

Posebno je to vidljivo na skulpturi VELIKI JELEN u kojoj nevelika masa jelenjeg skeleta kiparu dopušta prostornu ekstenziju iz koje se rađaju nova, imaginarna oblička prošupljenog tijela i rogovi bodljikavih vrhova. Ovim djelom granične figuracije kipar je ostvario čudesno ekspresivan simbol plahosti, straha i propinjanja životinje u opasnosti. I ne samo to, njime je i okrunio prvu fazu svoga stvaralaštva posvećenog istraživanju izražajnih mogućnosti plastičkog volumena s minimalnim osloncem na semantičku osnovu.

Skulptura VELIKI JELEN, visine 225 cm, salivena je u bronci 1958. u ondašnjoj LIKUM-ovoj ljevaonici i godinu poslije postavljena je u sredinu fontane koja resi dvorište Studentskog centra u Zagrebu.² Ovdje izložena studija salivena je prema izvornom modelu autora u ljevaonici umjetnina Ujević 80-ih godina. Valja spomenuti da je studija postala i svojevrsni simbol filmske umjetnosti jer je kao statueta tijekom 80-ih godina dodjeljivana laureatima Pulskog filmskog festivala po izboru publike. No osim tog podatka, koji baca svjetlost na popularnost Džamonjine skulpture „jelena“, vrijedi ponoviti činjenicu da je riječ o ključnom djelu za sagledavanje kiparova kreativnog hodograma od figuracije do apstrakcije koji je po značaju prinosi hrvatskom kiparstvu 20. st. usporediv s onim Ivanom Meštrovića. Riječ je o dva pola iste značenjske razine – o Meštroviću i njegovu stvaralaštvu koje je definiralo moderno hrvatsko kiparstvo prve polovine 20. stoljeća i o Džamonji i njegovu opusu koji je poput točke na „i“ označio vrhunac hrvatskog modernog i postmodernog kiparstva druge polovine 20. st.

¹Primjerice, Vera Horvat Pintarić u ediciji Džamonja Male likovne biblioteke na str. 2; Naprijed, Zagreb, 1960.

²Sredinom 80-ih godina skulptura VELIKI JELEN izmještena je uz rub fontane koja već niz godina zjapi prazna i - reći ću - zapuštena, što možda „ne smeta velikom brončanom jelenu“, ali zato sigurno žalosti studente i silnu mladost koja tuda svakodnevno prolazi.

5. Studija skulpture
VELIKI JELEN, 1957.
bronca; 20x4,5x14,5 cm

Stjepan Gračan (Prugovac kraj Kloštra Podravskog, 1941. – Zagreb, 2022.)

Stjepan Gračan školovao se prvo u Osijeku, potom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je završio studij povijesti umjetnosti, i na koncu studirao je na likovnoj Akademiji, gdje je diplomirao na odsjeku kiparstva 1967. Od 1969. do 1971. bio je suradnik majstorske radionice Antuna Augustinčića. Godine 1970. s nekolicinom studentskih kolega kipara i slikara s iste Akademije osnovao je likovnu skupinu „Biafra“ koja je tako nazvana po neuređenoj podrumskoj prostoriji Studentskog doma u kojoj su se sastajali, debatirali i stvarali - budući da nitko od njih nije imao vlastiti atelijer. Skupina je zajednički egzistirala do 1978. Zalagali su se za nekonvencionalno, ali i humanistički angažirano likovno djelovanje kroz performanse i „izložbe“ svojih radova u neuobičajenim prostorima - poput kvartovskih dvorišta grada Zagreba - namjerno ciljajući na neoficijelnu publiku jednako „neraspoloženu“ spram ondašnje neslobode izbora umjetničkog djelovanja. No vrijedi istaknuti da je Gračan i prije formalnog razlaza skupine već bio formirao svoj osobni - groteskno „iščašeni“ - ekspresivni izraz s kojim se u osmom desetljeću prošloga stoljeća afirmirao i probio na vrh hrvatske likovne scene. Nastanivši se za stalno u Zagrebu često je izlagao samostalno i na skupnim izložbama skulpture naglašene izražajnosti oblika izvedenih u raznim „novim“ tvorivima, primjerice, poliesteru i poliuretanu. Kao kipar zamašno je surađivao sa zagrebačkim kazalištima, te kazalištima u Splitu, Osijeku i Dubrovniku i, što je važnije, tijekom spomenutog desetljeća izveo je nekoliko javnih plastika i spomenika s kojima si je priskrbio status izvanrednog majstora monumentalne skulpture u nas, a desetljeće poslije i zvanje profesora na kiparskom odsjeku zagrebačke likovne Akademije. Aktivnu pedagošku karijeru završio je 2012. s počasnim zvanjem profesora emeritusa Sveučilišta u Zagrebu.

U godinama koje su slijedile kipar je ostvario ukupno 28 javnih skulptura, od čega čak 15 spomenika u Zagrebu. Prvi je bio visoko izdužena brončana figura „Vladimira Nazora“ postavljena na uzvisini Parka Tuškanac za koju je 1971. dobio istoimenu prestižnu godišnju nagradu, a zadnji, posvećen neimenovanoj trgovkinji sa zagrebačke tržnice Dolac - stoga i nazvan „Spomenik kumici“ - postavljen je 2006. ponad stepenica koje vode prema otvorenom platou takozvanog „trbuha Zagreba“. Tijekom tih trideset i pet godina koje dijele spomenuta ostvarenja Gračan je izveo i niz skulptura i spomenika koji rese javne prostore drugih gradova i mjesta. Primjerice, spomenik „Augustu Cesarcu“ u Osijeku (1974.), skulpturu „Gradišćanska majka“ u Velikom Borištofu (1984.), pa kip „Ivana Krstitelja“ za crkvu istog titulara u Zadru 1986. No ostvarenje koji se naročito ističe u spomeničkoj dionici Gračanova opusa opet ima zagrebačku adresu. Riječ je o spomeniku MARIJI JURIĆ ZAGORKI, prvoj

hrvatskoj novinarki i popularnoj spisateljici koji od 1991. plijeni pozornost brojnih prolaznika i šetača „starom“ Tkalčićevom ulicom. Oblikovan je i saliven u formi brončane statue visine 190 cm i postavljen je na omanjoj travnatoj plohi bez postamenta kako bi omiljena spisateljica doista bila u bliskom vidokrugu njezina mnogobrojnog čitateljstva. Ovdje izložena Studija spomenika, s koje se vidno očituju glatkost površine kipa i konveksno-konkavne linije odječe kojima je definiran volumen figure, salivena je prema izvornom modelu u Ljevaonici umjetnina Ujević 2012. godine.

Stjepan Gračan uz svoje djelo „Bez naziva-XXXI“ iz 1977., izloženo na retrospektivi u Gliptoteci HAZU, Zagreb, 2016.

Na kraju i ne manje važno, valja spomenuti da je Stjepan Gračan u radovima spomeničkog značaja gotovo zatomio groteskni ekspresivni izraz koji karakterizira njegova djela izvedena u poliesteru i da je u izvedbi spomenika rabio klasični kiparski prosede i manje ekscentrična tvoriva. Modelirao ih je u glini jednostavnim i širokim potezima ruke a da pritom nije gubio na tipološkoj karakterizaciji forme, duha i životnih preokupacija aktera ovjekovječenih u bronci. Odlika je to rijetko komu dana, a u Gračanovim broncamama sve do kraja bila je sveprisutna.

Literatura:

Zdenko Rus, Stjepan Gračan (monografija), Galerija likovnih umjetnosti, Osijek, 2014.

6. Studija spomenika
MARIJA JURIĆ ZAGORKA, 1990.
bronca; 52,5x24,5x21,5 cm

Kažimir Hraste (Supetar na Braču, 1954.)

Nakon završene Škole primijenjenih umjetnosti u Splitu (1972.) Hraste je upisao studij kiparstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Predavali su mu profesori Branko Ružić, Želimir Janeš, Valerije Michieli i Vjekoslav Rukljač u čijoj klasi je diplomirao 1978. Godine 1982. upisao je i poslijediplomski studij kiparstva na Akademiji za likovno umetnost in dizajn u Ljubljani kod profesora Drage Tršara. što mu je donijelo i više akademsko zvanje „specijalista“. Vrativši se u Split preuzeo je mjesto predavača na Arhitektonskom fakultetu gdje je predavao crtanje. Poduzetan i maran – kakav već Hraste jeste – usporedo je uspio aktualizirati desetljećima zanemarivano pitanje visokoškolske umjetničke ustanove u Splitu. Poslije višegodišnjih i mukotrpnih pregovora Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu je zaživjela 1997. Jedan od najzaslužnijih za njeno osnivanje bio je Kažimir Hraste, njen dekan u dva mandata. Uz zamašni pedagoški i društveni angažman intenzivno je stvarao i izlagao pa bilježimo da je do kraja 90-ih godina ostvario niz samostalnih izložbi u prominentnim galerijama; od splitskog Salona Galić („Portreti“, 1983.) i Palače Milesi („U spomen Juri Kaštelanu“, 1991.) do zagrebačke Galerije Forum („Skulpture, reljefi, crteži i kolaži“, 1988.) i opsežne monografske izložbe u Galeriji Klovićevi dvori održane 1998. na kojoj je izložio 40 skulptura nastalih unatrag deset godina. Među njima bio je i gipsani model za spomen-bistu „Jure Kaštelan“ postavljenu

Kažimir Hraste u svom ateljeru, Split, 2017.

je u listopadu 2011. postavljen u sportaševu rodnom Šibeniku, u neposrednoj blizini sportske dvorane na Baldekinu. Kiparovo rješenje predstavlja ga kao dječaka koji sjedi na desnom kraju klupe. Modelacija lika, jednostavnost i mekoća dječake anatomije uz prepoznatljivost glave i korpusa te klupa sa slobodnom lijevom stranom - po cjelovitosti prostornog oblikovanja i spomeničke namjene djela - sjajno su kiparovo rješenje. Spomenik se ne gubi u detaljnom evociranju elemenata košarkaške igre ili u portretnoj deskripciji. Upravo suprotno, očituje se "lokalno", locira prve košarkaške korake darovitoga dječaka Petrovića i, dakako, apostrofira grad Šibenik. Sâm lik dječaka i pozicija koju zauzima na klupi neposredno pozivaju nove naraštaje šibenske djece da, metaforički rečeno, razgovaraju s njim kao s nekim sebi sličnim i bliskim stvorenjem.

Kažimir Hraste zarana se afirmirao na hrvatskoj umjetničkoj sceni u prvom redu svojim izvanrednim portretima sumarne psihološke karakterizacije i apstraktnim kiparskim kompozicijama slojevita asocijativnog naboja. Izvodi ih najčešće u kombinaciji drva i stakla, a posljednjih desetljeća i u željezu, aluminiju i drugim tvorivima. Apstrakciju - u smislu likovnoga izričaja - kod Hrastea valja uzeti uvjetno, jer njegovo rano kao i recentno stvaralaštvo karakterizira evidentna predanost dalmatinskom kulturnom i životnom krajobrazu iz kojega crpi poticaje za konstrukciju svojih skulptura, spomenika, ili objekata ... koji su mahom ostvareni s notom istančanih asocijacija na dalmatinsko i šire mediteransko ishodište samih djela. U intervjuu danom u povodu primanja u redovno članstvo HAZU otkrio je i zašto je tomu tako: (...) *Otac mi je bio lučki kapetan i rođen sam u zgradi današnje lučke kapetanije u Supetru. To je kuća koja stoji uz rub rive. S jedne strane njena dvorišta je prostor do ruba mora, a s druge strane je gusterna. Imao sam dvorište s morem. To je bio prostor moga djetinjstva. Kad mi je bilo šest godina, preselili smo se u Omiš. Tamo sam završio osnovnu školu. Onda sam se vratio u Split. Ostati u Zagrebu nije mi bila opcija. Važno mi je da sam kraj mora, ne da bih uživao u njemu ili ribario. Meni je bitan rub. Da je more tu, a da sam ja na njegovu rubu. U jednom razgovoru Jure Kaštelan mi je rekao: "Pa to je normalno. Moraš imati crtu ishodišta od koje ideš i kojoj se vraćaš." To je ta crta. (...)*¹

Kiparov portret pjesnika Jure Kaštelana u gipsu iz 1991. godine.

1991. u pjesnikovu rodnom mjestu Zakućac kraj Omiša kao i veliki „Križ“ izveden u drvu 1988. za crkvu sv. Ante u Kninu, koji je za okupacije Knina tijekom Domovinskog rata posve izgorio zajedno s crkvom. Srećom, obnova crkve započela je odmah nakon „Oluje“ i Hraste je izradio novi „Križ“ (prema izgorjelom) koji danas natkriljuje prostor iza glavnog oltara crkve sv. Ante. Spomenik pak košarkašu svjetskoga glasa DRAŽENU PETROVIĆU Hraste je modelirao tijekom 2010. Saliven je u Ljevaonici umjetnina Ujević, baš kao i studija koju izlažemo, te

¹ Željka Stjerak Radas, Akademik a rajska ptica / Prof. Kažimir Hraste, umjetnik, kipar, sveučilišni profesor, akademik, dobitnik brojnih nagrada i državnih odličja, Universitas, HAZU, Zagreb, rujanj 2022., str. 16-17.

7. Studija spomenika
DRAŽEN PETROVIĆ, 2010.
aluminij; 30x39x22,5 cm

Ivan Kerdić (Davor kraj Gradiške, 1881. – Zagreb, 1953.)

Školovao se u Zagrebu i Beču te tijekom 1900. u Parizu radeći kao majstor cizeler. Uoči Prvog svjetskog rata nastavio je kiparsko školovanje Beču kod profesora Rudolpha Marschalla radeći usporedo cizelerske i graverske poslove na srebrenim i brončanim predmetima. Na poziv R. Frangeša Mihanovića 1913. vratio se je u Zagreb, gdje je prihvatio mjesto predavača na Višoj školi za umjetnost i umjetni obrt. Kada je Viša škola prerasla u likovnu Akademiju (1923.) nastavio je predavati medaljarstvo i obradu metala na kiparskom odsjeku. Važno je spomenuti da je upravo Kerdić bio jedan od najdugovječnijih voditelja Ljevaonice ALU (1915. - 1947.) te da je u njenom skromnom zdanju, smještenom u dvorištu Akademije, salio i cizelirao cijeli svoj opus medalja, plaketa, portreta, aktova i figuralnih kompozicija. Iako se bavio gotovo svim kiparskim granama, s istančanim usvajanjem elemenata različitih stilova,

Kamenita vrata i skulptura „Zlatarevo zlato“, Zagreb

u zagrebačkoj četvrti Trnje na Miramarskoj cesti (kbr. 100) te kiparovo najpoznatije djelo, statua „Zlatarevo zlato“ s figurom Dore Krupičeve. Ovaj, Zagrepčanima silno omiljeni skulpturalni znamen legendarnoj kćeri zlatara s Griča - stoga i prikazanoj sa cehovskom škrinjom (za zlato) i ključevima grada „Griča“ , kojoj je August Šenoa posvetio svoj roman „Zlatarevo zlato“ - saliven je u bronci (v. 155 cm) 1928. godine u ondašnjoj Ljevaonici ALU i postavljen je u nišu na zapadnom pročelju gradskih Kamenitih vrata 1929. godine. Izložena pak studija ZLATAREVO ZLATO odlivena je prema autorovu izvornom modelu u Ljevaonici umjetnina Ujević 80-ih godina.

Dvadesetih godina prošloga stoljeća Kerdić se definitivno priklonio realističkom stilu i u tom je izričaju ostvario niz portreta izrazitih psiholoških oznaka i plastičnijih oblika. Primjerice, sjajno je u visokom reljefu portretirao slikare Petra Dobrovića (1921) i Vilka Gecana (1923) te brojne ostale umjetnike i uglednike ondašnjeg Zagreba. Osim spomenutih portreta i na nizu skulptura sakralne tematike koje je stvarao tijekom 20-ih i 30-ih godina, osim realističkog oblikovanja svetačkih likova, jasno se uočava i izvjesna poetska psihologizacija same ikonografske teme. Naročito je to uočljivo na nekoliko skulptura posvećenih Sv. Anti i njegovoj pasioniranoj zaštiti djece. Na medaljama i plaketama pak Kerdićeva poslovično minuciozna obrada površine i detalja neke kompozicije posebno dolazi do izražaja i slobodno se može reći da joj nema premca u hrvatskoj produkciji sitne plastike prve polovine 20. st. Tomu svjedoče „Rektorski lanac Zagrebačkog sveučilišta“ (1920.), „Lanac Trgovačko-obrtničke komore u Osijeku (1928.) te uoči rata kreiran „Lanac Velikog meštra Družbe Braće Hrvatskog Zmaja“ (1940.). Medalje, plakete i odlikovanja koje je Kerdić radio tijekom Drugog svjetskog rata, premda su u estetskom i umjetničkom smislu nesporno vrijedna djela hrvatske likovne produkcije onoga vremena, primjerice „Kolajna krune kralja Zvonimira“, kiparu nisu donijele ništa do li gorčinom i nevoljama ispunjenih osam posljednjih godina života.

Kipar u svom atelijeru, Zagreb, 1931.

u svom je opusu izgradio prepoznatljiv poetski likovni izričaj u rasponu od meke secesijske do izrazito realističke modelacije. Najviše umjetničke dosege Kerdić je postigao u medaljarstvu. No i u njegovim javnim radovima niz je sjajnih postignuća. Primjerice, oblikovanje glavnog i bočnog oltara te svetaca na reljefu ciborija u crkvi sv. Blaža u Zagrebu na kojima je - s prekidima - radio od 1924. do 1943. Isklesao je i reljef Krista Kralja na timpanu istoimene kapele te izveo veliko brončano „Raspeće“ u apsidi iste kapele na zagrebačkom Mirogoju (1937. - 1938.). U sjajno kiparovo postignuće ubrajamo i oltar s brončanim reljefom sv. Nikole Tavelića u crkvi sv. Ćirila i Metoda u Jeruzalemu kojeg je izveo 1936. Vrijedi spomenuti da se je 1937. godine Kerdić pridružio nadbiskupu Alojziju Stepincu i otputovao je s njim u Jeruzalem kako bi prisustvovao posvećenju spomenutog oltara. Od ostalih Kerdićevih javnih plastika u Zagrebu ističu se još „Raspelo“ postavljeno

Literatura:

Ivan Mirnik, Ivo Kerdić, Umjetnik i njegov model, Peristil, Društvo povjesničara umjetnosti, Zagreb, br. 51, 2008.
Tatjana Garelić, Ivo Kerdić o 130. obljetnici rođenja (katalog / monografija), Moderna galerija, Zagreb, 2011.

8. Studija skulpture
ZLATAREVO ZLATO, 1928.
bronca; 29x8x6,5 cm

Kuzma Kovačić (Hvar, 1952.)

Izvanredno kreativan, besprijeckorno obrazovan - i to ne samo u kiparskom umijeću kojeg je diplomirao na zagrebačkoj Akademiji 1976. u klasi Vjekoslava Rukljača - Kovačić je svoj jedinstveni plastično-imaginativan izričaj od početka gradio uvažavajući hrvatsku umjetničku, kulturnu i duhovnu baštinu vazda imajući na umu univerzalne vrijednosti umjetničkoga stvaralaštva i zaštitu dostojanstva umjetničkog čina kako u sakralnoj tako i spomeničkoj ili slobodnoj plastici. Već više od četiri desetljeća on stvara pod motom njihove nadogradnje suvremenim kiparskim govorom. Pritom valja naglasiti da je svo to vrijeme vrlo promišljeno prihvaćao „novitete“ sa suvremene europske likovne scene, da je – uz broncu, kamen, drvo i staklo - s lakoćom usvajao i superiorno primjenjivao nova tvoriva poput poliestera, žbuke, lima, vate, špage ... i u svima njima je ostvarivao svevremenska djela poetskog, sakralnog i ambijentalno - spomeničkog značaja. Primjeri su brojni, nekoliko ih je izloženo i na našoj izložbi, no valja posebno istaknuti velebno djelo koje nismo mogli prenijeti na izložbu:

Pogled s medvedgradske kule na „Oltar hrvatske domovine“, Zagreb, 2020.

„Oltar hrvatske domovine“ na prostranom platou Medvedgrada ponad Zagreba u kojem je konceptualno interpretirao Hrvatsku i njezin grb jednostavnim kubusima od stakla i kamena podrijetlom iz različitih dijelova zemlje. takvim prostornim ansamblom asocijativnih oblika rijetke čistoće ovaj „Oltar“ od 1994. godine pruža zaokruženu cjelinu znakova i značenja koji sprežu davnu baštinu i obnovljeni nacionalni duh netom uspostavljene državnosti. Kovačićevo produhovljeno i oblikovnim dosezima inovativno stvaralaštvo bilo je zarana prepoznato kao pro kreativan dijalog baštine i suvremenosti. Preciznije

Kuzma Kovačić uz studiju zagrebačkog spomenika PRVI HRVATSKI PREDSJEDNIK DR. FRANJO TUĐMAN na izložbi modela pristiglih na natječaj u prostoru ZG Foruma, 2016.

rečeno na njegovu prvom javnom nastupu u rodnom Hvaru 1976. primijetio je to kritičar Vlado Bužančić, a na samostalnim izložbama koje su uslijedile u Šibeniku i Zagrebu predgovorima su to ovjerovili Tonko Maroević i Igor Zidić.¹ Danas, nakon što smo njegova djela vidjeli na više od 80 samostalnih izložbi i pet retrospektiva (Zagreb, Split, Hvar, Čapljina, Rim), samo ćemo dodati da je dualističko načelo na kojem je kipar izgradio svoj dosadašnji opus - s jedne strane usidren u duhovnost i tradiciju mediteranskoga zavičaja, a s druge strane utemeljen na suverenom kormilarenju po pučini izričaja svoga vremena - rezultiralo *blaženim bilizima*² velike vrijednosti i da njegova ostvarenja pripadaju sâmom vrhu kiparstva našega vremena. Valja još istaknuti da je Kuzma Kovačić danas redoviti profesor kiparstva u trajnom zvanju na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu te da na tamošnjem Katoličkom bogoslovnom fakultetu vodi kolegij Kršćanstvo i suvremena umjetnost.

Poput svih izvanrednih umjetničkih ostvarenja i njegovo je kiparstvo izraslo iz urodene kreativnosti i unutarnje potrebe da propituje tvoriva i da inovira klasične kiparske oblikovne postulate. Tijekom proteklih četiri i pol desetljeća on se postojano suprotstavljao potiranju etičkih vrijednosti umjetničkog djela, svakom glorificiranju ideje kao samodostatne vrijednosti likovnoga djela i zdušno se je opirao obezvređivanju duhovne komponente umjetničkoga djela. Suprotstavljao se tomu ne manifestima ili polemikama u tiražnim novinama, nego svojim čovjekoljubljem i svojim djelima. Sakralni i profani sižeji kod Kuzme Kovačića su jedno i nedjeljivo. Svako njegovo djelo prožeto je duhovnošću i kiparskom elaboracijom vlastite konfesije koja krase njegovu prirodu, k tomu koja ga i nedvojbeno nadahnjuje za kreiranje, najčešće, antologijskih kiparskih ostvarenja.

¹ Vlado Buzančić, Izložba „P. Bogdanić, K. Kovačić, I. Rončević“, Galerija „Na bankete“ (katalog), Hvar 1976.; Tonko Maroević, Izložba „Kuzma Kovačić“, Muzej grada Šibenika, 1979.; Igor Zidić, „Kipovi za dobo jutro – Kuzma Kovačić“ (katalog), Galerija „Schira“, Zagreb, 1980.

² Tonko Maroević, Četiri kipara otoka Hvara (katalog), Muzej Staroga Grada, 2001.

Prije osvrta na kiparovu javnu plastiku i spomenike izvedene nakon 1997., koje posredovanjem njihovih studija predstavljamo na izložbi, valja spomenuti da je Kovačić dotad već bio ostvario 20 javnih kipova. Među njima su i djela višestruko važna, zapravo dragocjena kako za opus Kuzme Kovačića, tako i za antologiju novije hrvatske skulpture sakralnog i spomeničkog značaja. Primjerice, 1989. izradio je prve javne jaslice u Splitu u crkvi Gospe od Zvonika, godine 1990. salivene su i postavljene njegove vratnice Hvarske katedrale te biste Petra Hektorovića i Hanibala Lucića u istoj Katedrali, tu je i već spomenuti „Oltar hrvatske domovine“ iz 1994., pa i „Spomenik papi Ivanu Pavlu II.“ isklesao je u kamenu za Župnu crkvu u Selcima na Braču 1996.

Već godinu poslije Kovačić je modelirao skulpturu DIVA GRABOVČEVA. Taj skulpturalni znamen *najljepšoj od mnogih ramskih ljepotica koje su dolazile na zgariste Gospine crkve u Šćitu stradale od osmanlijskog nasilja*, podignut je u spomen na katoličku mučenicu, po predaji znanu kao kćer Luke Grabovca iz Brainova Doca. Skulptura je salivena u bronci visine 165 cm i postavljena je kraj Divina groba obilježenog novovjekim stečkom na Vran planini, u blizini hodočasničkog mjesta Keđara 1998. Skulptura i izložena studija salivene su istovremeno u Ljevaonici umjetnina Ujević. Kiparov prvi spomenik posvećen DR. FRANJI TUBMANU u formi brončane slobodnostojeće statue visine 340 cm saliven je u zagrebačkoj Ljevaonici ALU i postavljen je na mjesnom trgu u Škabrnji 2002. Izložena studija salivena je prema autorovu izvornom modelu u Ljevaonici umjetnina Ujević. Nakon Škabrnje - od zamašnjih Kovačićevih spomeničkih projekata - slijedila je Čapljina i memorijalni kompleks SPOMENIK HRVATSKOJ SLOBODI, prvi među malobrojnim ingeniozno zamišljenim a podignutim spomenicima poginulima za slobodu Hrvatske. Budući da smo djelomice o tomu već pisali u katalogu kiparove retrospektive održane u ovoj Galeriji 2013., za recentni katalog prenosimo odlomak iz kiparova eseja u kojem sâm opisuje vlastito djelo: *I ovaj spomenik nefigurativna je forma – simbol građen od „čestica“, većih i manjih isklesanih kamenih blokova što se penju u oblik grada – tvrđave (simbol zajedništva u slobodi), odnosno stabla (simbol života) ili pak plamena (simbol ljubavi). Visok je 8 metara i građen je u slojevima (od lokalnoga kamena, od čestica hercegovačkog tla), od ciklopskoga načina gradnje u donjemu sloju (veliki blokovi) do onih koji karakteriziraju kasnije povijesne građevne slogove (manji i sitni blokovi) sve do slobodnoga oblikovnog kiparskog*

*sloga, te izrastanja iz vode, vode - Života što se pod kipom prostire u obliku križa. Ta „kuća“ slobodnoga organskoga oblika utkana je u prostor grada Čapljine dominirajući na središnjem trgu na kojem se nalaze brončane ploče s imenima hrvatskih žrtava iz toga kraja tijekom Domovinskoga i Drugog svjetskog rata svjedočeći o vrijednosti slobode.*³ Kovačićevu nadahnutom opisu spomenika nije potrebna dodatna eksplicacija pa ćemo samo pribrojiti da je ovdje izložena brončana studija salivena u Ljevaonici umjetnina Ujević prema autorovom izvornom modelu spomenika. Veliki PROCESIJONALNI KRIŽ u formi raspela Kovačić je oblikovao za Požešku biskupiju. Saliven je u posrebrenoj bronci 2007. i sa štapom – izvedenim također prema autorovoj zamisli visine je 252,5 cm. Postavljen je u svetištu katedralne crkve sv. Terezije Avilske u Požegi 2008. U svečanim misnim slavljinama i procesijama vjerničkog puka biskupije raspelo služi u liturgijske svrhe. Izložena pak brončana studija križa izvedena je bez posrebrenja i umjetničko je djelo dosad višekratno izlagano na izložbama sakralne, poglavito pasionske tematike. Obje umjetnine salivene su u Ljevaonici umjetnina Ujević. I na kraju, jer konac djelo krasi, spomenik je GOJKU ŠUŠKU. Saliven je u bronci visine 240 cm i postavljen je na istoimenom trgu u Širokom Brijegu 2008. Izložena studija izvedena je prema autorovu modelu u gipsu istovremeno sa spomenikom u Ljevaonici umjetnina Ujević. Površinska obrada ove brončane statue vjerni je iskaz kiparova spomeničkog rukopisa šibanog „*vjetrovima povijest*“.⁴ Ekspresivana je i s portretnom karakterizacijom Šuškovih geste i lica - zagledanog prema imaginarnom horizontu onkraj običnih ljudskih sudbina - odvlači promatrača od zemne situacije u sferu religijskog i uzvišenog. U riječ, spomenik ratnom ministru obrane Republike Hrvatske istinski je remek-djelo kako u opusu Kuzme Kovačića, tako i u svekolikoj antologiji hrvatske skulpture spomeničkog značaja.

Literatura:

Milan Bešlić, KUZMA KOVAČIĆ (monografija), AGM, Zagreb, 2013.

³ Kuzma Kovačić, Kiparstvo javnoga prostora / O potrebi novoga susret, Razred za likovne umjetnosti HAZU, Atrt bulletin br. 67, Zagreb, 2018.)

⁴ Ivan Aralica u: Spomenik Franji Tuđmanu u Zagrebu, Školska knjiga, Zagreb 2019.

9. Studija skulpture
DIVA GRABOVČEVA, 1997. bronca;
bronca; 56x32x40,5 cm

10. Studija spomenika
DR. FRANJI TUĐMANU, 2001.
bronca; 51,5x18x15 cm

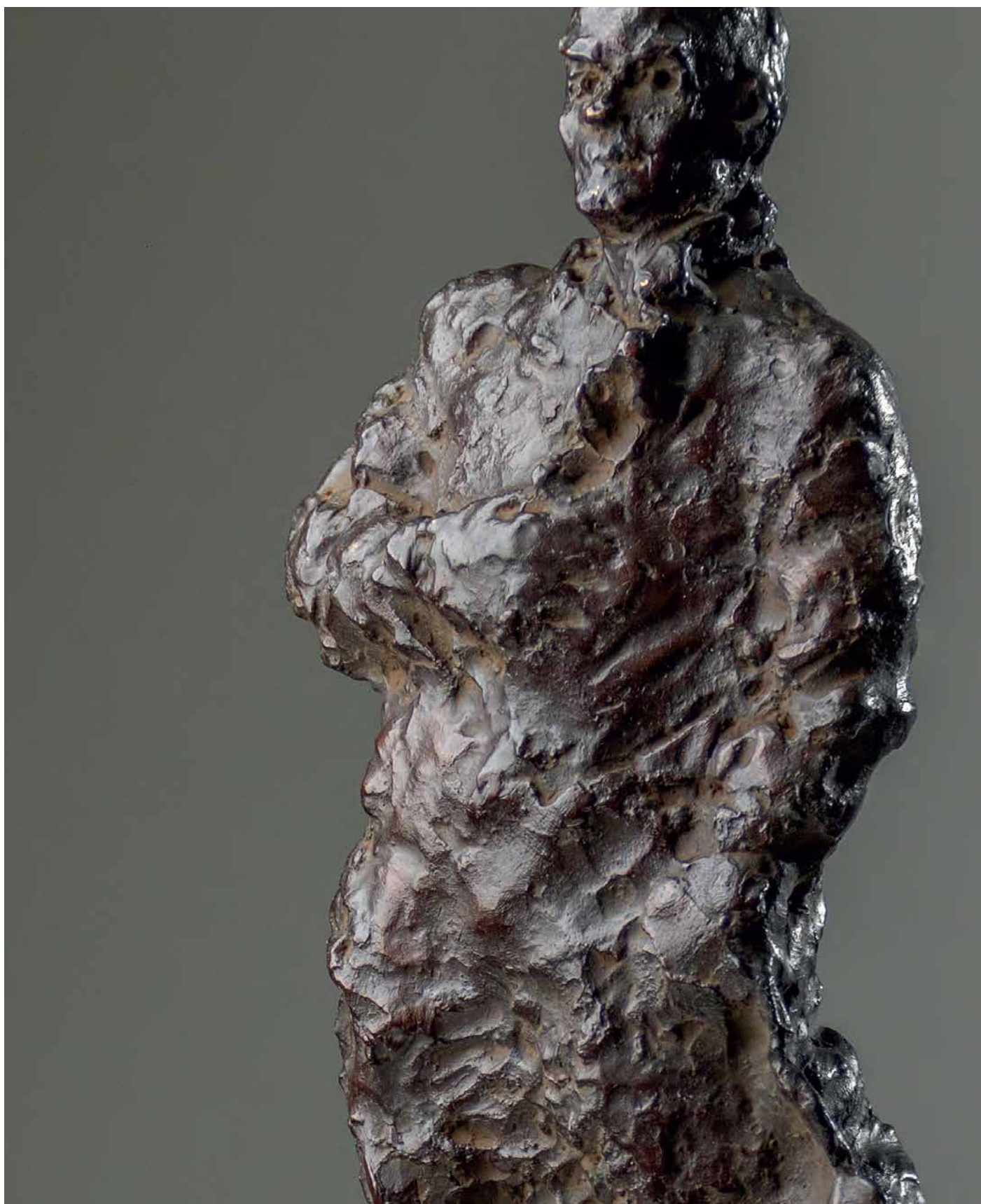
11. Studija spomenika
HRVATSKOJ SLOBODI, 2002. – 2003.
bronca; 43x24x24 cm

12. Skulptura
PROCESIJONALNI KRIŽ, 2007.
bronca; 60x41x8,5 cm

13. Studija spomenika
GOJKO ŠUŠAK, 2008.
bronca; 44x14x10 cm

13. Studija spomenika (DETALJ)
GOJKO ŠUŠAK, 2008.
bronca; 44x14x10 cm

Ivan Kožarić (Petrinja, 1921. – Zagreb, 2020.)

Najizrazitiji avangardist novijega doba hrvatske likovne umjetnosti, u stručnoj periodici istaknut i kao „pravi enfant terrible suvremenoga hrvatskog kiparstva“¹ - Ivan Kožarić – na odsjek kiparstva zagrebačke akademije upisao se ratne 1943. Od mobilizacije se spasio angažmanom u domobranskoj „prosvjetničkoj bojnoj“ za ratno slikarstvo. Studij je završio 1947. u roku i cum laude u klasi Vanje Radauša. Potom se dvije godine usavršavao u majstorskoj radionici profesora Antuna Augustinčića. Krajem 50-ih godina boravio je u Parizu gdje je došao u kontakt s novijom apstraktnom likovnošću. Za života priredio je više od stotinu samostalnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu. Od inozemnih valja istaknuti njegove nastupe na Bijenalima u Veneciji (1976) i Sao Paolu (1979) te na prestižnoj izložbi suvremene umjetnosti u Kasselu (2002.). Velika retrospektivna izložba priređena mu je u Haus der Kunst u Münchenu 2013. Grad Zagreb otkupio mu je 2007. sva djela iz njegova atelijera i danas ona, kao zasebna cjelina naziva „Atelijer Kožarić“, čine jednu od najvažnijih dionica stalnog postava zagrebačkog Muzeja suvremene umjetnosti. Tijekom dugoga stvaralačkog i životnog vijeka Kožarić je iskušavao razna tvoriva i sukladno tomu mijenjao je svoj izraz od figurativnog preko apstraktnog do konceptualnog. Poigravajući se spomenutim izričajima ostvario je niz amblematičnih djela mimetičke, simboličke, pa i humorne kreativnosti kada je počeo zapostavljati trajna kiparska tvoriva. Važno je istaknuti da je Kožarić u svim mijenama izraza i gradbenih tvoriva postojano očitovao svoju kiparsku izvornost koja mu je i priskrbila status prvaka novo-pročišćenog kiparskog govora srebrenoga i zlatnog sjaja. Potonji sjaj nedvojbeno očituje Kožarićeva zlatnom bojom obojena skulptura „Prizemljeno sunce“ iz 1971. Postavljena prvotno ispred zagrebačkog HNK-a, a danas u pješačkoj zoni Bogovićeve ulice, ova skulptura već desetljećima izaziva brojne promatrače na reakcije svake vrsti. Srebrenim pak sjajem nesporno svijetli na daleko poznata „Matoševa klupa“ ili oficijelno spomenik ANTUN GUSTAV MATOŠ“ iz 1978. Izvorni Kožarićev naslov ovog djela bio je „Pjesnik gradu“ i pod tom je šifrom kipar poslao idejnu skicu u gipsu (modeliranu 1973.) na 13. zagrebački salon, za sekciju „Prijedlog“. Žiri ga je uvrstio na izložbu, štoviše Kožariću je dodijeljena izvedbena nagrada pa je ujesen 1978. skulptura salivena u aluminiju i kao spomenik visine 130, a širine 180 cm postavljena je na gornjogradskom Strossmayerovu šetalištu. Osnovna intencija autora bila je da kreira spomeničko djelo koje ne robuje konvencijama i tradiciji.

Kipar Ivan Kožarić, Zagreb, 2016.

Pod tim motom Kožarić je - uz gipsanu skicu - „Salonu“ poslao i idejni nacrt postava „Matoševa klupe“ uz neku gradsku šetnicu, a sve u želji da pokaže svoje neslaganje sa oficijelnim „gradskim“ protokolima za postavljanje spomeničke plastike na javnim prostorima grada. Naime, skicu skulpture „Pjesnik gradu“ modelirao je spomenute 1973. ponukan raspisanim natječajem Grada Zagreba za izvedbu Matoševa spomenika na koji, ispostavilo se ubrzo, on nije bio pozvan. Okolnosti nastanka skice Kožarić se ovako prisjetio u jednom intervjuu: Matoš je nastao iz prosvjeda i bijesa kad sam u ovom našem kiparskom dvorištu u Medulićevoj ulici čuo da je raspisan natječaj za spomenik, da su pozvani svi uobičajeni kipari koje se uvijek u takvim prigodama zvalo, ali mene, naravno, nije bilo među njima.² Na kraju rekli bismo tko čeka taj i dočeka. Kožarić je priliku da ostvari svoju ideju o nekonvencionalno impostiranom i oblikovanom Matoševom spomeniku dočekao u okviru sekcije „Prijedlog“ 13. zagrebačkog salona iza koje je tada stajao žiri sastavljen od iznimno stručnog i vrlo poduzetnog članstva pa je od izvedbene nagrade dodijeljene Kožariću do realizacije njegove vizije Matoševa spomenika prošlo svega šest mjeseci. Studija spomenika koju izlažemo također sjaji srebrnkastim sjajem aluminija. Salivena je prema jednoj od kiparovih skica u gipsu iz sredine 70-ih godina u Ljevaonici umjetnina Ujević. Posljednja dva desetljeća svoga stogodišnjeg životnog vijeka Ivan Kožarić proživio je u posvemašnjoj slobodi konceptualnog i šire artističkog djelovanja. Intencije na konkretnom pomicanju likovnih granica ostavio je mlađem naraštaju naših umjetnika. Godine 2016. u maniri bespogovornog konceptualista na slikarskom papiru A2 formata očitovao se sloganom „Treba ići“.³

Literatura:

Ive Šimat Banov, Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013., str. 547-554.

¹ Tonko Maroević u: Tisuću godina hrvatske skulpture (katalog), Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1991., str. 108.

² Ivica Župan, Vedri Sif / Razgovori s Ivanom Kožarićem, Naklada MD, Zagreb, 1996., str. 32.

³ Izvor: Miroslav Ambruš-Kiš, U stotoj godini preminuo veliki hrvatski kipar Ivan Kožarić, Zvono, Zagreb, 15. XI. 2020.

14: Studija spomenika
ANTUN GUSTAV MATOŠ, 1973. – 1978.
aluminij; 18x14x14,5 cm

Frano Kršinić (Žabnjak kraj Lumarde, 1897. - Zagreb, 1982.)

Odrastanje u obitelji kamenara i u okrilju kamenoklesarske tradicije zavičajne mu Lumarde, Kršiniću je zarana odredilo kiparski umjetnički poziv. Poslije korčulanske Klesarske kratko je pohađao i Klesarsku školu u češkim Hoćicama, gdje je od 1912. pohađao satove kiparstva. Kiparski studij nastavio je na praškoj likovnoj Akademiji u klasi Josefa Václava Myslbeka, najuglednijeg češkog kipara onoga vremena. Tijekom Velikoga rata vješto je izbjegao mobilizaciju i diplomirao je 1920. U domovinu se vratio s radovima ostvarenima u Pragu koje je 1921. izložio na zapazenoj izložbi u Salonu Ulrich. Usavršavao se kratko i u Parizu, gdje se susreo s djelima Bourdellea i Mailloa, međutim, silna težnja za dosizanjem vlastita kiparskog izraza spasila ga je nekritičkog usvajanja francuskih modernista. Vrativši se u Zagreb prionuo je radu, dosegnuo osobni lirski izričaj u mramornim skulpturama intimističkoga karaktera, a u spomeničkoj skulpturi i rijetko kad viđenu rafiniranu verziju monumentalizma. Od kraja 20-ih godina prošloga stoljeća pa sve do kada mu je to zdravlje dopuštalo, Kršinić je stvaralački i izložbeno zamašno djelovao na umjetničkoj sceni. Priredio je niz samostalnih izložbi, sudjelovao na Proljetnim salonima i brojnim ostalim izložbama hrvatskih umjetnika u Zagrebu i inozemstvu. Formiranje likovne grupe „Zemlja“ 1929. nakratko ga je privuklo njezinu članstvu (do 1930). Manifest grupe, skrojen na socijalnim idejama i kolektivnom djelovanju umjetnika, bio je stran njegovoj prirodi pa je nastavio svojim putem, izvan svih „kolektiva“. Kao jedan od najdugovječnijih profesora zagrebačke likovne Akademije (1924. - 1967.) odgojio je niz naraštaja kipara od kojih su brojni završili i njegovu poslijediplomsku majstorsku radionicu koju je vodio od 1947. sve do umirovljenja.

Od mnogobrojnih Kršinićevih javnih skulptura i spomenika oblikovnošću i tematikom izdvaja se kompozicija RIBARI, koju posredovanjem studije u bronci predstavljamo na izložbi. Djelo je to koje pripada ciklusu kiparovih ostvarenja na temu ribarskog života kojom se započeo baviti sredinom 30-ih godina. Iz tog su vremena, primjerice, visoki brončani reljefi „Ribari“ i „Ribarska pjesma“ (1934.) te niz ostalih djela tematski vezanih uz zavičajnu sredinu, primjerice sadreno „Prešanje maslina“ iz 1932., koja oblikovanjem mišićavih muških tijela odaju utjecaj „zemljaškog“ veličanja teškog rada. Kršinićeva vrhunska izvedba tih reljefa i sâma tema, dočarana veristički, ali ne i grubo naturalistički, odmah su polučili uspjeh na izložbama, a k tomu i otkupe za muzejske i privatne zbirke. Uslijedile su i brojne narudžbe spomeničkog značaja pa je s ribarskom tematikom kipar pauzirao izvjesno vrijeme. Po narudžbi udruge „Hrvatska žena“ tijekom 1935. radi zagrebački spomenik don Franu Buliću koji je postavljen južno od tadašnje Sveučilišne knjižnice na Mažuranićevu trgu (br. 21). Iste godine dovršio je i spomenik „Eugenu Kumičiću“ koji je 1937. postavljen na Rooseveltovu trgu u Zagrebu. Krajem 30-tih prihvatio se i najmilijeg mu tvoriva - mramora – te je isklesao nekoliko aktova i niz skulptura na temu majke s djetetom u više veličina koje

Frano Kršinić u vrtu Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, 1967.

će kasnije desetljećima varirati i doradivati. Uza sve to 1940. uslijedio je poziv da - u okviru hrvatske sekcije - izlaže na bienalu u Veneciji. Poziv je Kršinić naravno prihvatio no ono što je zanimljivo u tom izložbenom nastupu na toj velikoj smotri suvremene umjetnosti jest kiparov izbor skulptura. Naime, među deset ponajboljih dotadašnjih ostvarenja, izvedenih u različitim tvorivima, izložio je i spomenuti veliki brončani reljef „Ribari“. Evociranje tog podatka vraća nas na skulpturu RIBARI s naše izložbe koju je tijekom 40-ih godina modelirao u nekoliko verzija varirajući položaj muških likova, ali ne i snažnu nagnutost cijele kompozicije. U konačnoj verziji iz 1947., pripremljenoj za lijevanje u bronci, muški par je povećao do nadnaravne veličine nadajući se i „spomeničkoj“ funkciji svoga djela. Riječ je o dvije snažne muške figure koje u paru izvlače mrežu iz mora, oblikovane formalno i estetski po Kršinićevoj mjeri, a ne zahtjevima ondašnje političke nomenklature. Tek tri godine poslije ova skulptura – koja po plastičkoj izražajnosti predstavlja jedan od najviših dometa u Kršinićevu opusu – primjerno je valorizirana i to opet u Veneciji na izložbi 25. bienala na koju je bila uvrštena zaslugom ondašnjeg povjerenika s hrvatske strane - Petara Šegedina - kasnije i pisca Kršinićeve monografije. U desetljećima koja su slijedila skulptura je postala dostupna i širokoj hrvatskoj javnosti. U Zagrebu je postavljena 1968. (ispred Klinike Sestara milosrdnica, Ilica 197), u Bakru 1970., gdje krasi obalu Bakarskog zaljeva i žal koji je po njoj dobio ime „Žal ribara“ te u Bolu na Braču, gdje je postavljena također tik uz more 2013. Bračka kiparova skulptura i izložena studiju izvedena prema izvornom modelu iz 1947., salivene su u Ljevaonici umjetnina Ujević.

Posljednji javni spomenik Kršinić je izradio 1963. Riječ je o sjedećoj figuri slikara Emanuela Vidovića postavljenoj u splitskom gradskom parku nazvanom slikarovim imenom. Ne prihvaćajući više velike državne narudžbe Kršinić se u godinama prije neumitnoga kraja okrenuo crkvi i za njene je potrebe modelirao još nekoliko skulptura. Među njima je i elegantni kip stojećeg Krista izveden 1968. po narudžbi don Iva Matijace za korčulansku krstionicu. Za poklonike pak Kršinićeva stvaralaštva u Bosni i Hercegovini vrijedi spomenuti da je po narudžbi don Vjeke Bože Jarka iste 1968. godine izveo stojeću „Madonu s Isusom“ za franjevačku crkvu sv. Ante u Sarajevu te da je 1974. završio modeliranje sjedeće „Madone“ za Župnu crkvu u Podmilačju.

Literatura:

Petar Šegedin, Kršinić (monografija), Grafički zavod Hrvatske, 1968.

15. Studija skulpture
RIBARI, 1947.
bronca; 36x46x20 cm

Tomislav Kršnjavi (Zagreb, 1975.)

Ovaj kipar srednje generacije i iznimne reputacije u spomeničkoj plastici među suvremenim hrvatskim umjetnicima likovnu je Akademiju upisao poslije završene Škole primijenjenih umjetnosti (1994.). Studij je završio diplomiravši u klasi Stipe Sikirića 1998. godine. Od 2001. do 2003. u Rijeci je predavao kiparstvo na Školi za primijenjenu umjetnost, a po povratku u Zagreb odlučio se za status slobodnog umjetnika što je - uz povremeni dobrotvorni angažman u vidu vođenja likovne radionice pri Klinici za psihijatriju «Sveti Ivan» - ostao do danas.

Kršnjavijev dosadašnji kiparski opus, neobično bogat za broj stvaralačkih godina, u mah pokazuje da je prevalentno posvećen javnoj plastici i spomenicima, najčešće religijskog sižea i privrženosti, što ne znači da su kiparu svjetovna ili tradicijska motivika strane. Naime, za svakog umjetnika, a poglavito za one takozvanog „slobodnog“ statusa, u kreiranju javne plastike znatnu ulogu imaju predilekcije naručilaca i ako one nisu suprotne kreativnom biću kipara, a kod Kršnjavija nisu, onda imamo sreću svjedočiti vrijednom opusu stilski koherentnog figurativnog izraza oslonjenog na iskustva i starih i modernih plastičara - kakav je u ovog kipara. Njegov umjetnički i brojčani saldo to zorno potvrđuju, jer kiparskih djela javnog i spomeničkog značaja ostvario je više od 130 i u mnogima od njih dosegnuo je zavidnu sumu umjetničkih vrijednosti. Na put ostvarenja narečenih rezultata krenuo je već u studentskoj 1995. godini kada je za Satirično kazalište „Kerempuh“ modelirao mitski lik Držičevih komedija i otad kiparov „Pomet“ saliven u obojnoj sadri resi foaje ovog popularnog kazališta. Slijedilo je nekoliko portretnih brončanih reljefa za razne naručioce i prve opsežnije narudžbe u 2002., kada je, među inima za kalvariju Svetišta Majke Božje Goričke u Batomalju na otoku Krku, modelirao reljefe svih 14 postaja Križnoga puta i reljef „Sv. Josip s Kristom“. Tijekom nadolazećih godina izveo je niz javnih kipova od kojih se po sretnom suglasju vrsne tradicionalne izvedbe i pročišćene suvremene figuracije ističu brončani „Orfej“ visine 183 cm za Osorski perivoj skulptura „Kiparstvo i glazba“ na otoku Cresu iz 2005. (djelo je zastupljeno i na izložbi jednom od kiparovih studija), zatim sjedeća brončana figura „Bogorodica s djetetom“ za franjevački samostan Sv. Ante na Humcu (danas u Galeriji „Majke“ Muzeja Humac) te brončana statua „Sv. Petar“ visine 360 cm, postavljena 2009. na vrh poluotoka koji štiti Makarsku uvalu od otvorena mora. Mnogo je još Kršnjavijevih djela među spomenutih 130 koja zaslužuju biti istaknuta, no zaustavit ćemo se na onima čije studije izlažemo na izložbi. Najprije na sjajnoj brončanoj skulpturi „ČIPKARICA“ podignutoj u spomen na pokoljenja paških prinositeljica višestoljetnoj tradiciji čipkarskoga umijeća. Modelirana je i salivena u bronci u prirodnoj veličini 2009. godine, a postavljena je 2010. u centru grada Paga ispred Gradske knjižnice i već je zadobila prelijepu zelenkastu patinu. Izložena pak studija skulpture, čuvana

Kipar uz model spomenika „Bl. Alojzije Stepinac s križem i djecom“, 2017. Spomenik je saliven u bronci i postavljen ispred Katedrale Sisačke biskupije 2018.

u zatvorenom prostoru Ujevićeve zbirke, i danas blista izvornim sjajem bronce. Obje umjetnine salivene su u Ljevaonici umjetnina Ujević s kojom kipar blisko surađuje dulji niz godina i koju često ističe u intervjuima pa i u ne tako davnom razgovoru za Radio Pag iz kojeg prenosimo odlomak o nastanku popularne „Čipkarice“: *Početna točka, recimo da je to bilo sjeme tog rada, bio je trenutak kada čipkarica izvlači konac, to je odredilo položaj ruku i od toga je sve krenulo dalje, kompozicija je počela tim trenutkom, položaj ruku odredio je sve druge pojedinosti. Na kipu „Paška čipkarica“ nastojao sam postići dinamiku, kako ne bi sve bilo simetrično, jer bi to djelovalo ukočeno, tako da su koljena čipkarice malo pomaknuta u stranu, a u stranu je malo pomaknut i kušin, što ostavlja dojam pokreta i daje dinamiku. Bilo bi lijepo, na trgu na kojem se nalazi kip napraviti podlogu s motivom paške čipke.*¹

Druga studija koju izlažemo iz bogate kiparove produkcije javne plastike zapravo je prvorazredni nekonvencionalni spomenik jednoj balerini svjetskog glasa i hrvatskih korijena. Riječ je o slobodnostojećoj skulpturi PRIMABALERINA MIA ČORAK SLAVENSKA, od autora zvana i „Zlatni labud“. Figura plesačice modelirana je u klasičnoj baletnoj pozi i kostimu (2021.). Salivena u bronci visine je 180 cm i postavljena je u njezinu rodnom Slavonskom Brodu ispred Kazališno – koncertne dvorane 2022. godine u počast prve znamenite hrvatske primabalerine. Istovremeno sa skulpturom u Ljevaonici umjetnina Ujević salivena je i njena prelijepa studija suptilne taktivosti i minuciozne kiparske modelacije.

Literatura:

Ive Šimat Banov, Hrvatsko kiparstvo od 1950. do danas, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013., str.

¹Josip Portada, Kipar Tomislav Kršnjavi bio je gost Gradske knjižnice Pag, 2. IX. 2022.

16. Studija skulpture
ORFEJ, 2003.
bronca; 24x14x12 cm

17. Studija skulpture
PAŠKA ČIPKARICA, 2009.
bronca; 39x18x21,5 cm

18. Studija skulpture
PRIMABALERINA MIA ČORAK SLAVENSKA, 2020.
bronca; 53x30x30 cm

Josip Marinović (Skopje, MKD, 1937. – Zagreb, 2021.)

Dalmatinac duhom i podrijetlom, Marinović je u Zagrebu pohađao osnovnu školu, gimnaziju i likovnu Akademiju na kojoj je diplomirao kiparstvo 1960. u klasi Frana Kršinića. Od 1960. do 1964. bio je suradnik u profesorovoj Majstorskoj radionici, a od 1966. do 1968. pohađao je i njegovu „specijalku“ za monumentalnu plastiku. Od tada pa do kraja života neprestano je modelirao i klesao, usput i surađivao u Ljevaonici umjetnina „Ujević“, i cijeloga je radnog vijeka bio slobodan umjetnik kojem narudžbi nije manjkalo pa je ostvario golemi broj djela koja danas čuvaju hrvatski muzeji i privatne zbirke te mnoge crkvene i samostanske zbirke diljem Hrvatske i Hercegovine u BiH. Premda mu je kamen bio tvorivo u kojem je tijekom više od šest stvaralačkih desetljeća isklesao mnogobrojna djela s kojima je Kršinićevu liričnost protekao do naših dana, ni dionica u bronci opsegom ne zaostaje. U jednom od zadnjih intervjua na novinarevo pitanje: Neumorno radite već osam desetljeća – njegov je odgovor bio: *Nisam radio kipove samo kad sam se rodio. A rodio sam se, igrom slučaja, u Makedoniji. Valjda sam jedini Joža koji se rodio u Skoplju. Otac je bio državni službenik pa smo zbog njegova posla završili u Makedoniji. I nakon ovog potresa koji mi je jako oštetio atelijer nisam prestao raditi. Imam podrum u svojoj kući na Trešnjevci za izradu malih stvari, a za velike kipove tu je moj prijatelj Damir Ujević koji će me uvijek primiti u svojoj ljevaonici.*¹

Đuro Vandura u katalogu kiparove samostalne izložbe u Umjetničkoj galeriji Založbe kralja Tomislava, održane 2008. o Marinovićevim djelima u terakoti ovako je pisao: *Od prašine s vodom pravi glinu, zatim modelira, a kroz vatru stvara likove, figure, tjelesa... Samo još nedostaje četvrti element zraka pa da figurine iz crvenkaste terakote progovore i pokrenu se. Marinoviću ta je glina kao olovka, kao grafit ili štapić ugljena. On ne crta, ne razmišlja i ne studira na papiru, nego se ideja između prstiju modelira kroz glinu u objekt života, pokreta, stanja ili ljudske geste. Skulpture Josipa Marinovića polaze od ideje pokreta tijela, duha ili portreta pa se kroz materijale vizualiziraju, oblikuju, sceniraju i upriličuju pogledu ili dodiru. U terakotama je zapečen otisak prsta koji je formu modelirao, a u sadri se pretače u alabastrenu bjelinu ugačane pudranosti.* (...) Dakako, kolega Vandura je dalje nastavio tumačiti tada izložene skulpture u terakoti i kamenu i njegovim rečenicama se nema što dodati, jer tumačenje je ogledno, a k tomu i nadahnuto. No s obzirom na izloženu Marinovićevu studiju, pa i sve ostale studije hrvatskih kipara koje izlažemo na ovoj izložbi, primjerno je nakratko zadržati se na glini jer ona je iskon ako ne za svaku skulpturu, onda barem za one ostvarene od kipara poput Marinovića koji stvaraju na tragu tisućljetne kiparske tradicije. Za njih je glina esencija zamišljaja budućeg dimenzioniranog ili komornoga skulpturalnog djela. Bila je izvor i

Kipar u „privremenom“ atelijeru u Ljevaonici umjetnina Ujevići, Zagreb, prosinac, 2020.

mnogobrojnih brončanih spomenika prvorazrednih estetskih i umjetničkih dometa koja su nam tisućljeća namrla kao znakove trajanja i obilježavanja „za vječnost“. Antički „Apoksiomen“, brončani kip atleta izvađen iz podmorja kod otoka Lošinja, jedan je od najljepših primjera vrhunske brončane skulpture izvedene na osnovi prethodno modelirane gline od autora neprikosnovena dara za oblikovanje. I kod Josipa Marinovića sve počinje od gline i - srećom u zamašnoj mjeri – ne završava s njom. Primjereno svome vremenu i iskustvima predšasnika on se suvremenom osjećajnošću posvećivao modeliranju gline za brončani portret, statuu ili kompozicijski razvedeniji prizor buduće javne plastike, spomenika ili reljefnog spomen obilježja. Taj kreativno i metierski najdelikatniji proces rađanja djela koji završava modelom u 1:1 veličini, tematski razrađen i autor-ski obilježen samosvojno je umjetničko djelo po sebi i njegovo salijevanje u gips, pa broncu nije samo jamstvo njegove dugovječnosti, nego je i svjedočanstvo autorove kreativnosti i umjetničkih vrijednosti koje nosi.

Ova je izložba bila sjajna prilika da Marinovićevu manje poznato javno djelo – skulpturu SV. VLAHO – predstavimo široj javnosti. Sjajna stoga što se u izloženoj studiji očituje sve ono što je ovaj kipar bio i što zavazda jest – majstor *par excellence* kiparskog umijeća kakvima novije hrvatsko kiparstvo baš ne obiluje. Kip „Sv. Vlah“, zaštitnika Dubrovačke biskupije i grada Dubrovnika, modelirao je, dakako u glini. Umjesto s *tacunom Grada od kamena* na dlanu ruke, svetac je prikazan s najbližim mu živim tvorom već stoljećima, s golubom u njeđrima koji *put perivoja rajskih leti, gdje zime, ni snijega nema.*² Prema tom modelu u glini salivena je izložena studija, a dvije godine poslije Marinović je isklesao i kip u kamenu visine 130 cm koji je 2018. postavljen na platou ispred Župne crkve sv. Jurja u mjestu Osojnik, u zaleđu Rijeke dubrovačke.

Literatura:

Đuro Vandura, Josip Marinović – portreti, figure i skice (katalog), Založba kralja Tomislava, Čapljina, 2008.

¹Srdan Hebar, Kipar Josip Marinović već osam desetljeća neumorno radi, Večernji list, Zagreb, 2. XII. 2020.

²Ivo Vojnović, stihovi iz Maškarate ispod kuplja (komorni dramski tekst iz 1922.), Bulaja naklada, Zagreb, 2012., str. 76.hr.

19. Studija skulpture
SV. VLAHO, 2016.
bronca; 50x16x10 cm

Mladen Mikulin (Velika Gorica, 1958.)

Diplomirao je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1986. u klasi Branka Ružića. Prethodno je kao srednjoškolac (1973. - 1976.) tijekom usmjerenog obrazovanja za strojobravara išao na praksu za obradu kamena i intervencije u kamenu na groblje Mirogoj, gdje je u nekoliko navrata sreo znamenitog kipara Vanju Radauša kako obilazi svoja ostvarenja nadgrobnih spomenika. No još veći dojam na mladića ostavila je skulptura Frangeša Mihanovića „Dva stara oca“ iz južnih mirogojskih arkada pa se u Mikulina javila želja za studij kiparstva. Posredovanjem Radivoja Jovičića, klesara i konzervatora za kamenu plastiku, došao je u kontakt s arhitektima i počeo za njihove gradnje raditi kameno-klesarske poslove. Tijekom 1980. i kipar Branko Ružić čuo je za njega pa ga je pozvao klesati kamene blokove za njegov spomenik na zagrebačkoj Dotršćini. Bila je to prilika da Mikulin prelomi, što je i učinio te je 1981. s pripremljenim kvalifikacijskim radovima otišao na prijamni ispit likovne Akademije. Među pedeset i dvojicom kandidata, od kojih se tada primalo samo šest, Mikulin je bio iznad crte! Naravno da je zdušno prionuo studiju i danas, nakon četiri desetljeća njegova kiparskog stvaralaštva valja kazati da je Mikulin eminentni profesor kiparstva na Akademiji primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci, da kao gostujući profesor predaje i na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, da ima svoj veliki atelijer i park skulptura na pradjedovoj kuriji „Alapić“ kraj Velike Gorice (Vukovina), da je dosad stvorio zamašni opus skulpturalnih kompozicija figuralnog karaktera koje odlikuje iznimna uvjerljivost i izražajnost, te da za svoje skulpture mahom rabi metalni lim i željezo kojeg, nota bene, sam obrađuje i pretvara u podatno kiparsko tvorivo.

Od Mikulinovih izlagačkih aktivnosti i sudjelovanja na skupnim izložbama, a brojna su, ne smijemo propustiti spomenuti da je kao najmlađi kipar izlagao na antologijskoj izložbi „Tisuću godina hrvatske skulpture“ održanoj pod pokroviteljstvom predsjednika Franje Tuđmana 1991. u Galeriji Klovićevi dvori te da je bio jedan od deseterice umjetnika predloženih da predstavljaju Hrvatsku na Pariškom salonu 1992., čiji žiri ga je potom izabrao da s „Golubicom“ od željeznog lima (iz 1989.) izlaže na 43. pariškom salonu u Grand Palaisu u sekciji *Jeune sculpture*. Temom golubice kipar se bavio i tijekom proteklog desetljeća pa ju je 2008., po narudžbi grada Velika Gorica, odlio u nehrđajućem inoksu, nadvio nad monumentalni portal izveden u željeznom limu i postavio ispred gradskog groblja, gdje čini spomenik poginulim braniteljima u Domovinskom ratu. Uz „Golubicu“ je postavljen i monolit od granita na kojem je Mikulin, i sam dragovoljac Domovinskog rata, uklesao imena 121 poginulog branitelja iz veliko-goričkoga kraja.

Mikulin je autor i nekoliko javnih skulptura i spomenika u Zagrebu, primjerice, velika skulptura „Čovjek s kotačem“ izvedena u čeličnom limu ističe se u Aleji skulptura na savskom nasipu, brončano poprsje Dragutina Tadijanovića stoji u dvorištu škole

Kipar ispred svoje „Golubice“ i kurije Alapić, Vukovina, 2021.

koja nosi njegovo ime, a mnogi obilaze i njegovog brončanog „Sokola“ prizemljenog na postament usaden na spomen-humku „Sokolske mogile“ u parku Maksimir. Naziv humka odnosi se na Mogilu koju je 1925. - u povodu obilježavanja tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva - podigao Hrvatski sokolski savez i na kojoj je trebao stajati „Sokol“ Ive Kerdića. Nažalost, već u gipsu odlivenom Kerdićevu „Sokolu“ sudbina nije bila sklona, stradao je u kiparovu atelijeru i Mogila je sve do suvremene uspostave hrvatske državnost bila ogoljena. Postavljanjem 1995. Mikulinova „Hrvatskog sokola“¹ na obnovljenu mogilu još je jedna rupa iz hrvatske povijesti primjerno ispunjena. Godinu prije Mikulin je izradio i spomenik FRA GRGO MARTIĆ čiju studiju izlažemo na izložbi. Obje umjetnine salivene su u Ljevaonici umjetnina Ujević. Spomenik visine 200 cm izvorno je bio na drugoj adresi, a 2006. je prenesen u omanji park uz ulicu koja nosi ime tog znamenitog sakupljača narodnih pjesama, književnika, kulturnog i političkog djelatnika – Posušaka fra Grge Martića. Lijevanje spomenika darovao je Zavičajni klub Posušje Gradu Zagrebu u povodu 900-te obljetnice uspostave Zagrebačke biskupije. Iz ovih par istaknutih Mikulinovih javnih plastika i spomenika razvidna je svojevrsna „čelična“ disciplina kojom pristupa izvedbi svih svojih djela, bilo da su spomeničkog, bilo da su skulptorskog značaja. U slobodnoj plastici radikalno reducirane figuracije željezni lim kipar „modelira“ teškim čekićima i sa zadivljujućim svladavanjem nepodatnog tvoriva stvara likove i forme raspoznatljive u svom obličju i kontekstu kojeg donose. U spomeničkoj plastici koju modelira klasično, u glini, on jednako disciplinirano stvara no sada figurativno i to izražajna, sugestivna i upečatljiva djela za temu koju kiparski interpretira. Primjeri su brojni no izdvojiti ćemo brončani kip „bl. Alojzije Stepinac“ u naravnoj veličini postavljen 2005. ispred Hrvatske katoličke Župe München te blaženikovu bistu iste godine postavljenu u Kaznionici Lepoglava, u sklopu spomen-obilježja uznicima – žrtvama komunističkog režima. Obje umjetnine su također salivene u Ljevaonici Ujević. Prema autorovim riječima radi se o „samodisciplini“ neophodnoj kod izrade spomenika: *ja jednostavno zatajim sebe i izvodim atribut, anatomiju i karakter te osobe, dakako, i njezino mentalno i intelektualno stanje dajući joj zasluženost dostojanstvo.*²

Literatura:

Berislav Valoušek, Mladen Mikulin (monografija), Skener studio, Zagreb i Pučko otvoreno učilište, Velika Gorica, 2023.

¹Kipar je model „Sokola“ 1993. poslao 28. zagrebačkom salonu za sekciju „Prijedlog“ a žiri ga je uvrstio na izložbu. „Braća hrvatskog zmaja“ pokrenuli su obnovu mogile 1994. i Ministarstvo obrane Republike Hrvatske je na naglavni kamen postavilo „Hrvatskog sokola“ 1995. Izvor: Lidija Butković, Sekcija Prijedlog Zagrebačkog salona 1971.-2002., Anali Galerije Antuna Augustinčića, br. 27, Klanjec, 2008.

²Kristina Olujić, Razgovor s kiparom Mladenom Mikulinom, Nacional, Zagreb, 14. VIII. 2021.

20. Studija spomenika
FRA GRGO MARTIĆ, 1993.
bronca, 25x12x25,5 cm

Tomislav Ostoja (Split, 1931.)

Kipar i slikar Tomislav Ostoja poslije završene Škole primijene umjetnosti u Splitu, studirao je kiparstvo u Zagrebu na likovnoj Akademiji, gdje su mu predavali Vjekoslav Rukljač, Frano Kršinić i Antun Augustinčić. Nakon stečene diplome (1957.) završava i takozvanu „specijalku“ te nastavlja s radom pod okriljem mentora Augustinčića kao suradnik njegove Majstorske radionice sve do 1961. Tijekom 60-ih godina s velikim elanom gradio je vlastiti kiparski put i stvarao skulpture izrazito šiljatih i nazubljenih oblika u pokretu. Takvom će izričaju ostati dosljedan sve do kraja 70-ih godina. Vidi se to u nizu radova, od monumentalnog „Spomenika Silviju Strahimiru Kranjčeviću“, postavljenom uz Filozofski fakultet 1962. do skulptura i crteža motivski posvećenih zavičajnom otoku Braču. Primjerice, ciklusi „Ribe“, „Otočanke“ i „Narikače“ koje stvara 60-ih godina u bronci i tučenom limu. Nekoliko izvanrednih primjera iz spomenutih ciklusa publika u Čapljini imala je prigodu razgledati na njegovoj monografskoj izložbi koju mu je priredila Galerija Založbe kralja Tomislava 2014. Tomislavu Ostoji atelijer je vazda bio jedino radno mjesto i do danas je zadržao status slobodnog umjetnika. U najplodnijem razdoblju atelijerskog stvaralaštva od 70-ih do kraja 90-ih godina kipar se u početku sporadično, a poslije intenzivno priklonio oblinama, mekoći i sugestivnosti oblika ženskoga tijela. Razloge za morfološku mijenu valja tražiti u njegovu povratku intimi i nadahnućima sunčanog zavičaja. Ne manje ključno za ovu preobrazbu bilo je i okretanje novom kiparskom tvorivu koji otad dominira Ostojinim opusom. Riječ je o sadri i siluminu, materijalima u kojima je kipar do savršenstva zagladio površine oblika kojima stvara svoje figuralne i apstraktne kompozicije, s jedne strane ladanjskog i erotskog naboja, a s druge strane monumentalnog izraza u de facto „po naravi“ dimenzioniranim skulpturama. Lijepi niz radova iz ove umjetnikove faze publika u Čapljini također ima priliku razgledati u dijelu stalnog postava „Donacija Tomislava Ostoje“ Umjetničkoj galeriji Založbe kralja Tomislava.

Ustrajno radeći i javljajući se učestalo na natječajne raspisane za izvedbe javnih skulptura i spomenika stvorio je zamašni opus od više stotina skulptura te 19 javnih plastika i spomenika. Devet je postavljeno na otvorenim prostorima u Zagrebu, tri u Čakovcu, po jedna u Ličkom Osiku, Begovu Razdolju, Poreču Kninu i Zadru, a dva u Vukovaru. Među spomenutim ostvarenjima posebno se ističu: brončana skulptura „DJEČAK“ ,

Kipar i njegov DJEČAK (sin Goran je bio model) u zagrebačkom gornjogradskom Parku Grič, ovdje preimenovan u Park Bele IV., 2015.

postavljena u zagrebačkom gornjogradskom parku 1979., spomenik u formi statue KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC, izveden u bronci i postavljen u povodu proglašenja kardinala Stepinca blaženikom u Novom Zagrebu 1998., te monumentalni spomenici: u Vukovaru - MEMORIJAL ŽRTVAMA DOMOVINSKOG RATA, kojeg je ostvario u suautorstvu s kiparicom i suprugom Đurđicom Ostoja i postavljen je 2000. godine u središtu vukovarskog memorijalnog groblja, te spomenik u Zadru - POGINULIM BRANITELJIMA U DOMOVINSKOM RATU, izveden u aluminiju i postavljen u uvali Jazine 2017. Obje skulpture i oba spomenika saliveni su u Ljevaonici umjetnina Ujević pa ih posredovanjem izloženih studija izložbena publika i čitaoci kataloga mogu pobliže upoznati.

Pripreme za otkrivanje „Spomenik braniteljima poginulima u Domovinskom ratu“, park u uvali Jazine, Zadar, svibnja 2017.

O izabranim spomenicima vrijedi ukazati na još nekoliko faktora. Vukovarski „Memorijal žrtvama Domovinskog rata“ označava vrhunac Ostojina skulpturalnog monumentalizma „s dušom“. Naime, visine je 400 cm i fragmentiranog je volumena u četiri bloka blago iskošenih stranica među kojima vlada izvanredan sklad. Toj harmoniji u velikoj mjeri pridonosi perforirana razdjelnica križa izvedena sa sve četiri strane monumenta. Križ, osim skladne poveznice, u monumentu ima i simbolički značaj kojeg su autori naglasili ritmiziranim reljefnim sekcijama i kanelirama. U riječ, primjer je to kiparskog oblikovanja koje dostojno korespondira s memorijalnim značenjem koje nosi.

U zadarskom spomeniku „Braniteljima poginulima u Domovinskom ratu“, kojeg je Ostoja strukturirao u obliku zatvorene kocke visine 370 cm, sâma forma i aluminij visokog sjaja simboliziraju snagu, odlučnost i veličajnost branitelja. Svaka stranica ove kocke očituje nadahnuta likovna rješenja koja simboliziraju kulturu i tradiciju zadarskoga kraja. Simboli pak vezani uz Domovinski rat i stradanja lokalnog stanovništva ostvareni su suptilno položenim križem oko kojeg su urezani grafizmi što asociraju na pučanstvo iz kojega su poginuli branitelji. Posebna kvaliteta spomenika su prava mjera za smještaj „kocke“ u gradski park na Jazinama gdje postala bliska brojnim promatračima.

Literatura:

Daniel Žabčić, Tomislav Ostoja (monografija), Art studio Azinović, Zagreb, 2009.

Biserka Rauter Plančić, Tomislav Ostoja / Skulpture i slike iz Donacije Gradu Zagrebu (katalog), Založba kralja Tomislava, Čapljina, 2015.

21. Studija skulpture
DJEČAK II., 1978.
aluminij; 30,5x19,5x23,5 cm

22. Studija spomenika
KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC, 1996.
bronca; 70x21x17 cm

23. Studija spomenika
MEMORIJAL ŽRTVAMA DOMOVINSKOG RATA, 1996. – 1999.
bronca, kamen; 20x20x20 cm

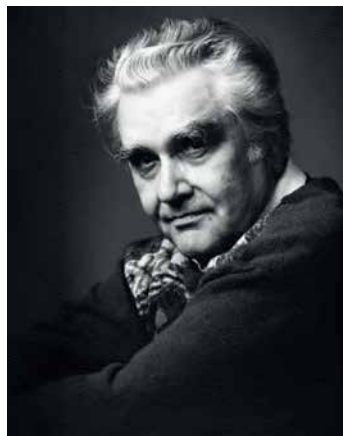
24. Studija spomenika
BRANITELJIMA POGINULIMA U DOMOVINSKOM RATU, 2015.
aluminij; 21x19x19 cm

24. Studija spomenika (DETALJ)
BRANITELJIMA POGINULIMA U DOMOVINSKOM RATU, 2015.
aluminij; 21x19x19 cm

Josip Poljan (Zagreb, 1925. – Zagreb, 2015.)

Kipar Poljan bio je umjetnik dugog stvaralačkog kontinuiteta, intelektualnog svjetonazora i humanističkog izraza, koji je iskru zanosa iz mladalačkih dana spram umjetničkog poslanja uspio sačuvati do kraja života. Njegovo stvaralaštvo primjer je plastičke sabranosti i dojmive kiparske aktualnosti. Otvoren spram novih tvoriva u sedmom desetljeću života posegnuo je za aluminijskom folijom, ne toliko zarad lakoće rukovanja, koliko zbog njene ustreptale materije. Ovaj kiparski anti-materijal pružio mu je osnovu za zrcalno iskrenje pokreta i posebnu dinamiku propinjanja unutar skulpture. Pritom valja naglasiti da je Poljan svoje djelo gradio postojano se oslanjajući na korijene i baštinijene dosege hrvatske i europske moderne umjetnosti. Od profesora na zagrebačkoj Akademiji Frana Kršinića, Vanje Radauša i Antuna Augustinčića, u čijoj „specijalki“ se usavršavao poslije diplome (1949. - 1950.) primao je poduku, savladavao metijer i posvajao iskustva. Istovremeno je posežući za religioznim sžezima i univerzalnim kiparskim temama poput aktova, figuralnih kompozicija i portretnih bista tražio vlastiti put kojim bi urodenu muzikalnost, osjećaj za ritam i pokret otjelovio u samosvojne interpretacije klasičnih proporcija i suvremene izražajnosti. U tom umjetničkom okruženju Poljan je izgradio prepoznatljiv poetsko ekspresivan kiparski rukopis u javnoj i spomeničkoj plastici te sakralnoj dionici kiparskih ostvarenja. Retrospektivni pregled njegova opusa priredila je založbina Umjetnička galerija u Čapljini 2007. Suradnja Poljana i čapljinske Založbe kralja Tomislava nastavila se i sljedeće godine otkrivanjem spomenika „Ivo Dulčić – hrvatski slikar“ kojem je Poljan autor. Popis samostalnih i skupnih izložbi na kojima je sudjelovao u domovini i inozemstvu mnogobrojan je. Posebno se ističu kiparova redovna sudjelovanja na izložbama religijske tematike poput Internacionalnog bijenala sakralne umjetnosti u Salzburgu (1966.), zatim izložba „Hrvatski umjetnici za porušene crkve u Trebinjskoj biskupiji“ u zagrebačkom Muzejskom prostoru (1993.), umjetnička izložba „Sveti trag“ posvećena obilježavanju 900. obljetnice Zagrebačke nadbiskupije u Muzeju Mimara (1994.) i antologijska izložba „Novija sakralna umjetnost“ održana u Galeriji Klovićevi dvori 2006. Zasluge za brojnost tih nastupa nesporno idu Poljanovu stvaralaštvu, ali i aktivnom djelovanju u Udruženju umjetnika u kojem je bio dugogodišnji član, nekoliko puta i tajnik kiparskih sekcija. U razdoblju od 1978. do 1987. bio je profesor na kiparskom odsjeku zagrebačke Akademije. U budućoj antologiji sakralnih spomeničkih i skulptorskih elaboracija u hrvatskom kiparstvu druge polovine 20. st. Poljanovoj dionici svakako pripada istaknuto mjesto. Blizak s tradicijom, istovremeno i tragač za „istodobnošću vremena i izričaja“ ostvario je niz skulptura, reljefa i spomenika koji danas rese crkve, samostanske zbirke i javne prostore gradova i mjesta diljem Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Josip Poljan, 1995. / Fotoportret je djelo Aleksandra Kukeca, MUO-043730, Zagreb

Poljanov spomenik KNEZU BRANIMIRU, visok 4 metra postavljen je na kameno postolje 2007. u Ninu, na samoj morskoj obali, odnosno platou ispred drevnog kamenog mostića koji grad, smješten na otočiću ninske lagune, povezuje s kopnom. Podignut je u znak zahvalnosti veličini i doprinosu hrvatskog vladara Branimira – Ninu i Hrvatskoj, i negdašnjoj katedrali Sv. Anzelma. Djelo je to koje odiše moći i dostojanstvom kakva je bila potrebna čovjeku koji je u 9. stoljeću postavio prve temelje hrvatske države.¹ O spomenutom „doprinosu“ apostrofiranom prilikom otkrivanja spomenika u srpnju 2007. valja nam i štogod više kazati. U ranom srednjem vijeku, u doba hrvatskih narodnih vladara, u povijesnoj Ninskoj biskupiji s katedralom Sv. Anzelma, godine 879. na vlasti je kneza Zdeslava zamijenio je vojvoda Branimir. Razlozi smjene bili su Zdeslavovo političko i religiozno zamašno približavanje Bizantskom carstvu. Nakon Zdeslavove smrti, papa Ivan VIII., potaknut odanošću Hrvata Katoličkoj Crkvi i Rimu, novom hrvatskom vladaru Branimiru 7. lipnja 879. upućuje tri pisma u kojima daje blagoslov hrvatskoj državi i narodu. Prvo pismo upućuje knezu Branimiru, drugo ninskom biskupu Teodoziju, a treće svećenstvu i svekolikom hrvatskom puku. Branimir i ninski biskup Teodozije poslali su papi Ivanu VIII. pismo u kojem Stolicu sv. Petra izražavaju odanost hrvatskog naroda. Na blagdan Uzašašća Gospodinova 879. papa Ivan VIII. slavio je misu za sav hrvatski narod, uputivši blagoslov narodu, zemlji i vladaru, što je, suvremenim vokabularom rečeno, značilo i njezino međunarodno priznanje.² Kip kneza Branimira i izložena studija saliveni su u Ljevaonici umjetnina Ujević. I na kraju, ono što u vezi ovog spomenika doista zadivljuje jest kiparova snaga i svježina kojom je, u životnoj dobi od 82 godine, ne odričući se punine volumena modelirao dinamični i konstruktivno stameni spomenik s kojeg se dostojno zrcali - linearnim fioriturama ocrtani – povijesni lik kneza Branimira.

Literatura:

Davorin Vujčić, POLJAN (monografija), ArtTresor naklada i Akademija likovnih umjetnosti, Zagreb, 2007.

¹ - -, Poglavarstvo Grada Nina, Povijesna baština, <https://grad-nin.hr/>

² Izvor: Branimir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 16. 3. 2023..

25. Studija spomenika
KNEZ BRANIMIR, 2007.
bronca; 35x15x19 cm

Branko Ružić (Slavonski Brod, 1919. – Zagreb, 1997.)

Težeći sveobuhvatnijem umjetničkom obrazovanju na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti najprije je studirao kiparstvo u klasi Frana Kršinića, zatim je pohađao specijalku za grafiku kod profesora Tomislava Krizmana a naposljetku je 1948. diplomirao i slikarstvo kod vrsnog pedagoga i prvorazrednog slikara Marina Tartaglie. I sâm se poslije bavio obrazovanjem mladih najprije na Učiteljskoj školi, a od 1961. do 1984. bio je profesor na zagrebačkoj Akademiji gdje je vodio kiparsku klasu i predavao metodiku. Veliki dio svoga opusa (više od tri stotine slika i skulptura) još za života predao je na čuvanje rodnomu gradu. Godine 2000. Slavonski Brod je u obnovljenoj baroknoj Tvrđavi otvorio Galeriju „Ružić i suvremenici“ sa stalnom izložbom Ružićevih djela pa i mnogobrojnim djelima njegovih prijatelja slikara i kipara koji su svoja djela darovali „Ružićevoj“ galeriji, što njezin fundus i stalni postav čini lijepim i vrijednim pregledom hrvatske likovne umjetnosti druge polovine 20. stoljeća.

Cijeli svoj opus ostvario je pod motom *sve je kiparstvo*. Višestruko darovit i vazda ispunjen idejama i događajima koje „mora“ uobličiti, vlastita je iskustva i zamisli preobražavao u skulpture izvedene u raznovrsnim tvorivima. Primjerice, od doživljaja glazbe s nekog koncerta, razgovora s prijateljem ili slučajnog „susreta“ sa životinjama iz susjedova dvorišta do brojnih duhovnih ili biblijskih tema. Njegovo naoko nehajno propitivanje izražajnih mogućnosti banalnih tvoriva, poput drvenih trijeska, špage i kartona, odvijalo se u skladu organskih svojstva tih tvoriva i njegova zamišljaja budućeg reljefa ili skulpture. Do 1988, odnosno do teške prometne nesreće koja ga je na šest mjeseci vezala uz krevet, najviše je radio u drvu i glini koje bi mahom dao saliti u broncu. Poslije oporavka prešao je na *papier-mâché* i spomenuta „banalna“ tvoriva. O toj preorientaciji kolegama bi znao reći: „*Kad se počne raditi u papiru, onda se nade i njegov jezik. Papir ima stotinu jezika! Progovorio sam sto jezika sasvim slučajno.*“ Valja istaknuti da je Ružić - uz pomoć znalaca za uzimanje otisaka i izradu gipsanih kalupa s osjetljivih tvoriva – na najbolji mogući način premostio problem trajnosti svojih skulptura modeliranih u *papier-mâché-u*. Na prošlogodišnjoj izložbi skulptura iz zbirke Damira Ujevića publika ove Galerije imala je priliku u to se uvjeriti.

Za ovu izložbu iz Ujevićeve zbirke, posvećenu znamenitim spomenicima i javnoj plastici, iz Ružićeva opusa izabrali smo dva predikatna djela umjetnikove kiparske „imaginacije“ koja već odavno slove kao prvoklasni doprinos hrvatskom kiparstvu druge polovine 20. st. Riječ je o skulpturi KORABLJA i spomeniku POGINULIM ZAGREPČANIMA NA ULICAMA SVOGA GRADA tijekom Drugog svjetskog rata. Motivom korabljе, drevnoga broda višeslojne utilitarnosti i religijske simbolike, Ružić se tijekom 60-ih bavio u nekoliko navrata. Prvu, manjeg galerijskog formata, oblikovao je u drvu 1966. i ta je od ranih 70-ih godina izložena u stalnom postavu Moderne galerije u Zagrebu.

Kipar uz svoju „Korabljū“, Zagreb, 1966.

Drugu „Korabljū“, monumentalnih razmjera i značaja, „istesao“ je odmah potom za svjetsku izložbu „EXPO“ u Montrealu 1967. tijekom koje je bila postavljena ispred izložbenog paviljona ondašnje države. Po završetku izložbe skulptura je vraćena u Zagreb i postavljena je u atrij Poglavarstva Grada Zagreba, gdje je - na ponos Ružićeva kiparskoga umijeća i hrvatske likovne umjetnosti - izložena i danas.

Spomenik „Palim Zagrepčanima na ulicama svoga grada“, za-pravo poginulim civilima između 1941. i 1945., Ružić je izveo u kamenu tijekom 1980., a postavljen je - uz spomenike Vojina Bakića i Koste Angeli Radovanija - 1981. u spomen-parku „Dotršćina“ na rubu zagrebačkog Maksimira.

Za ovo Ružićevo monumentalno djelo i općenito za „Dotršćinu“ vrijedno je istaknuti da se na primjeru tog spomen-parka i državne narudžbe koja mu je prethodila zorno vidi da je, s jedne strane bilo pojedinaca koji su dosegli umjetničke slobode i sukladno tomu svojim su djelima na „Dotršćini“ pokazali konačni raskid s manifestnom motivikom socrealističke skulpture, a s druge strane da je u isto vrijeme bilo i pojedinaca koji nikad nisu ni bili sljednici takove umjetničke prakse, pa u svom izrazu ni sa čim nisu ni „raskidali“. Branko Ružić djelom i kreativnim habitusom bio je jedan od potonjih. Njegovu dionicu javnih skulptura od samih početaka odlikuje asocijativna jezgrovitost na razmeđu figuracije i apstrakcije, a ne manifestno očitovanje naručilaca. Takve su, primjerice, javne skulpture: kameni „Tahijev križ“ (1973.) postavljen u parku skulptura Dubrova, za Osijek u bronci salivena kompozicija „Ljudi“ (1977.), a za Vinkovce „Kolo“ (1978.) te zagrebačka „Mačka“ iz 1972., posthumno postavljena u Aleji skulptura na Savskom nasipu. Uz podatak da su obje izložene studije salivene u broncu prema izvornim kiparovim skicama u Ljevaonici umjetnina Ujević, valja zaključiti da je Ružićev kiparski opus prožet rijetko upečatljivim čovjekoljubljem i da je njegov istovremeni arhetipski i suvremeni izraz vazda bio u službi izvornosti i estetike umjetničkog čina i djela.

Literatura:

Mladen Pejaković, Branko Ružić (monografija), Akademija likovnih umjetnosti, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda, Zagreb, Slavonski Brod, 1996.

26. Studija skulpture
KORABLJA, 1966.
bronca; 14,5x15x30 cm

27. Studija skulpture
PALIM ZAGREPCANIMA NA ULICAMA SVOGA GRADA / 1941.-1945., 1980.
bronca; 34,5x22x19 cm

27. Studija skulpture (DETALJ)
PALIM ZAGREPCANIMA NA ULICAMA SVOGA GRADA / 1941.-1945., 1980.
bronca; 34,5x22x19 cm

Stipe Sikirica (Jabuka kraj Trilja, 1933.)

U Sinjskoj krajini Dalmatinske zagore, često spominjano kad je riječ o izložbama skulptorskoga značaja, rođen je i doajen suvremenog hrvatskoga kiparstva Stipe Sikirica. Za često spominjanje ove južne hrvatske regije može se reći da je posve opravdano, jer u kamenom krajobrazu Zagore u zaleđu Splita rođen je nemali broj hrvatskih umjetnika koji su se u kiparskoj likovnoj grani visoko vinule. Sikirica je svoj put prema visinama kiparskoga umijeća započeo u Splitu na Školi primijenjene umjetnosti, a nastavio na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Diplomirao je 1958. u klasi Vanje Radauša u čijoj se Majstorskoj radionici nastavio usavršavati kao suradnik. Od 1969. do umirovljenja na Akademiji likovnih umjetnosti bio je profesor na kiparskom odjelu, zatim pročelnik odjela, a od 1994. do 1995. i dekan. S kolegama Miroslavom Šutejem i Vasilijem Josipom Jordanom te blagopočivajućim franjevcima fra Vendelinom Karačićem i fra Jozom Pejićem, Sikirica čini kvintet koji je nesebično radio na utemeljenju Akademije likovnih umjetnosti na Širokom Brijegu. S redovnim pedagoškim radom i sa Sikiricom kao prvim dekanom široko-briješka Akademija je zaživjela 1996. Otad, valja to istaknuti, Sveučilište u Mostaru obogaćeno je članicom duhovne i umjetničke provenijencije.

Deset godina poslije još je jedno kulturno žarište u Hercegovini zaživjelo - kulturna ustanova „Založba kralja Tomislava“ u Čapljini. Otvorivši vrata svoje Umjetničke galerije 2006., Založba je – tijekom svoga dvadeset i šest godišnjeg djelovanja - ostvarila niz vrijednih likovnih izložbi, među njima i opsežnu monografsku izložbu Stipe Sikirice 2015. Ističemo opsežnu, jer osim njegovih brojnih portreta hrvatskih pjesnika i književnika te kiparskih kompozicija iz sinjske Galerije „Sikirica“, na toj je izložbi predstavljena i kiparova skulpturalna grupa naslova „Tri konja“ iz fundusa založbine Umjetničke galerije. Ovu koliko monumentalnu toliko i poetsku kompoziciju „konjskoga bratstva“, kipar je izveo po narudžbi Založbe kralja Tomislava, a salivena je u broncu 2011. u Ljevaonici umjetnina Ujević pa i danas resi foaje založbine Galerije. Druga posebnost spomenute izložbe bila je premijerna prezentacija skulpture „Slavodobitnicima 1715.“ koju je kipar - u slavljeničkoj 2015. godini - posvetio 300. obljetnici Sinjske alke i čudotvorstvu Gospe Sinjske. U slavu uzvišenih znamenjima svoga zavičaja Sikirica je veličanstvenu obljetnicu obilježio tom vrsno artikuliranom figurálnom kompozicijom u kojoj Gospu Sinjsku, postavljenu na visoki obelisk, okružuju - a tko drugi do li dva alkara na konjima.

U šest desetljeća dugom kiparskom radu Sikirica je znatan dio svoga stvaralaštva posvetio upravo figurama konja. S modeliranjem njihove korpulentne a istovremeno i elegantne tjelesnosti zarana se počeo baviti. Preciznije, već tijekom posljediplomskog usavršavanja u Majstorskoj radionici Vanje Radauša. U toj je radionici 1964. oblikovao, ni manje ni više, nego svoj prvi javni rad SPOMENIK ALKARU, koji je godinu poslije saliven u bronci i postavljen u Sinju na predjelu zvanom *Biljeg* i to u dnu ulice koja ne samo da nosi naslov Alkarsko trkalište, nego i jest trkalište ove viteške igre. Sagledavajući spomenik s umjetničke strane i kroz prizmu ovih podataka s pravom zaključujemo da je u Sinju davne 1965. ostvaren jedan od najspektakularnijih primjera hrvatske spomeničke prakse. Jer, sve je tu više nego sretno sraslo i zaživjelo: i konjanički spomenik s jahačem Alkarom u slavu višestoljetne Alke, i sinjski „biljeg“ kojeg vide svi putnici starom cestom Split – Zagreb, pa i konj iz Sikiričina djetinjstva „Zvekan“ koji je zavazda obilježio i ovaj spomenik i kiparovo stvaralaštvo *en général*. U ne tako davnom „životnom intervjuu“ kipar je o nastanku spomenika i konju „Zvekanu“ ovako govorio: (...) *Nisam imao atelijer i radio sam u Radaušovoj Majstorskoj ... Nakon osam dana dođe on i kaže: „Pa što to još nije gotovo“? Znalo se da Radauš skulpture radi „iz prve“. To mi je bio znak da se stvarno moram požuriti, a bio je to ogromna zadatak za moje godine... velika odgovornost, mnogo emocija i fizičkog napora. Kad je izašao iz atelijera radio sam 33 sata. Bez odmora! Nije bilo sjedenja, samo na skeli. Dizao sam glinu i stavljao ju na konstrukciju, oblikovao, pa silazio s poda pogledati je li sve na pravom mjestu, pa trčao gore ... Za dva tjedna bio sam gotov. ... A konj, konj je moj „Zvekan“ kojeg sam kao mali vodio na pašu. Jedanput me zaštitio u zadnji čas od sumanutog trka ujakova Vranca, jer je imao toliku pamet da je mogao shvatiti da ljepotan vranac nema pameti i da će me pogaziti. Tako su nama dani izgledali. I danas tvrdim Zvekan je bio prvi prijatelj kojeg sam imao u životu.*¹

Drugi Sikiričin spomenik kojeg predstavljamo studija je biste

¹ Srđan Hebar, Legendarni kipar i u 88. godini svaki dan radi u svom atelijeru / Životni intervju, Večernji list, Zagreb, 24. X. 2021.

Sa svečanog obilježavanja Dana Matice hrvatske i otkrivanja biste osnivača MH - grofa Janka Draškovića - 10. veljače 2023. Stipe Sikirica stoji između biste i aktualnog predsjednika MH Mire Gavrana.

GROF JANKO DRAŠKOVIĆ – PRVI PREDSEDNIK MATICE HRVATSKE. Kipar ju je modelirao početkom ove godine i - salivna u bronci u Ljevaonici umjetnina Ujević – postavljena je u atriju zdanja Matica hrvatske 10. veljače 2023., dakako, u čast prvog predsjednika ove najstarije hrvatske kulturne ustanove. Odlikuje ju vjerna portretna karakterizacija i pečat intimnosti koju kipar čuti ne samo spram lika, nego i spram značenja djela portretiranoga za određeno poglavlje povijesti hrvatske kulture. Upravo produhovljeni kiparov dijalog s tradicijom, zarana uspostavljeni na krilima njegove darovitosti i iznađenih oblikovnih rješenja, ne samo da odlikuju cijeli Sikiričin opus, nego ga i uzvisuju na ljestvici izvrsnosti kad je riječ o tvarnosti i autentičnosti kiparskoga umijeća u nas. On je kipar koji ustrajava u rukotvorstvu i koji gorljivo zastupa stvaranje novih umjetničkih vrijednosti uz respektiranje nacionalne kulturne i duhovne tradicije. Njegov je to nezatajivi kreativni *tedeum* za umjetnost u kojoj prepoznaje sebe. U njegovu dugom stvaralačkom radu vlada iznimna sabranost u propitivanju stilskih stečevina na korist vlastita izraza i „vječne ljepote“ kiparskoga djela. Od alkarskog ciklusa iz 60-ih godina preko brojnih portretnih bisti hrvatskih pjesnika do ciklusa „Mladenci“ (1974.) i ostalih javnih skulptura, prihvaćanje suvremenih oblikovnih postulata u Sikirice je selektivno i svodi se na arhetipsku redukciju oblika i sjajnu pa i sugestivnu mekoću kiparske forme. Modernost kiparova izraza odražava se u jasnoći oblika te u suzdržanoj naraciji u kojoj kipar s nekoliko atributivnih elemenata ostvaruje maksimum amblematičnosti za ambijent kojemu je djelo namijenjeno.

Literatura:

Darko Glavan, Sikirica (monografija), Art studio Azinović, Zagreb, 2006.

28. Studija konjaničke skulpture
SPOMENIK ALKARU, 1964.
bronca; 37x11,5x34,5 cm

29. Studija spomen biste
GROF JANKO DRAŠKOVIĆ – PRVI PREDSEDNIK MATICE HRVATSKE, 2023.
bronca; 32x25x17 cm

Ilija Skočibušić (Tomislavgrad, BIH, 1981.)

Kiparstvo je diplomirao 2004. na Akademiji likovnih umjetnosti u Širokom Brijegu, u klasi prof. Nikole Vučkovića. S dobivenom Rektorovom nagradom nastavio se usavršavati na istoj Akademiji kod Stipe Sikirice na poslijediplomskom studiju „Ars Sacra“ i to je velikoj mjeri odredilo daljnji smjer njegova umjetničkog rada. U Hercegovini se ubrzo proćulo za darovitog mladića, nesuđenog fratra, pa su mu počeli stizati pozivi za izradu umjetnina. Poglavitno su to bile narudžbe za izradu skulptura i reljefa religioznog sadržaja za ratom devastirane crkvene koje je valjalo obnoviti i opremiti umjetničkim djelima. S prvim velikim kiparskim izazovom uhvatio se u koštac već 2004. izvodeći brončane vratnice za crkvu sv. Ilije proroka u Masnoj Luci na Blidinju. Zadatak je po ocjeni svećenika izveo vrsno i na radost vjernika koji pohode ovu crkvicu u idiličnom planinskom krajobrazu Blidinja. Uslijedila je svećenikova narudžba za antependij središnjeg oltara s prikazom „Posljednje večere“, koju je izveo u visokom brončanom reljefu, te narudžba za brončan reljef na svetojhraništu u kojem je uprizorio žetveno janje. Poslije ovih ostvarenja suradnja kipara i angažiranih svećenika na ukrašavanju samostanskih crkava i njihova okoliša nastavila se intenzivnim tempom i Skočibušić je u malo više od deset godina, ostvario cijeli niz kiparskih djela religiozne tematike, od kojih ističemo: „Spomenik fra Miji Čuiću“ postavljen uz franjevačku baziliku u Tomislavgradu, monumentalni „Križ“ s uskrslim Kristom postavljen uz franjevački samostan u Tuzli, kip „Sv. Leopolda Bogdana Mandića“ oblikovan u sugestivno sažetoj formi oslobođenoj ikonografskih kanona, te brončane vratnice na staroj humačkoj crkvi i središnji oltar za novu crkvu na Humcu, izveden u kombinaciji kamena i bronce. Razvijajući svoj kiparski put na tragu Kuzme Kovačića, Skočibušić je 2014. načinio i skulpturu djevojčice Dive Grabovčeve. Postavljena je uz njezin Spomen dom u naselju Zahum na Ramskoj visoravni. Od spomeničke plastike naročito mu se ističu bista i spomenik „Ruđer Bošković“ otkriveni 2011. Bista je postavljena kraj rodne kuće znanstvenika u zaseoku Orahov dol, a spomenik u obližnjem mjestu Ravno. Realizirani su u povodu 300. godišnjice znanstvenikova rođenja. Spomenik tvori postament u formi stubišta koje predstavlja putanje, po njemu je razmješteno devet kugli koje predstavljaju planete i povrh je postavljena sjedeća figura Boškovića sa zlatnom kuglom u rukama. Cijeli ansambl vrsno je oblikovan, primjerno smješten u nevelik otvoreni prostor maloga mjesta i simbolički prikazuje istraživača svemira, čovjeka koji je bio zaljubljen u svemir.¹ Od 2011. Skočibušić je ponovo na širokobriješkoj Akademiji, gdje predaje i surađuje na posebnim projektima. Usporedo predaje i na gimnaziji u Tomislavgradu. Prvi je put samostalno izlagao 2009. u tuzlanskoj Galeriji franjevačkog samostana „Kristian Kreković“. Poslije je višekratno izlagao u Franjevačkoj galeriji

Kipar u svetištu crkve sv. Ilije pri Franjevačkom samostanu i Duhovnom centru na Karmelu uz Boško jezero, čiji je interijer u cijelosti osmislio i opremio skulpturama i reljefima religijskog i liturgijskog značaja, 2020.

na Širokom Brijegu, u Tomislavgradu, Posušju ..., u Muzeju na kninskoj tvrđavi (2014.), u Mostaru u Galeriji „Aluminiji“ (2018.), u Izložbenom dvoru neretvanske riznice umjetnina (2019.) u Opuzenu ...

Skulpturalna kompozicija OPLAKIVANJE zamišljena je i podignuta kao spomenik mnogobrojnim žrtvama triju velikih ratova i poraća u 20. st. - iz naselja Donji Mali Ograđenik kraj Čitluka. Salivena je u bronci visine 180 i postavljena je ispred kapele na Dugandžića groblju. Svečano otkrivanje bilo je 2016., na dan Svetog Ilije Proroka, zaštitnika općine Čitluk i Župe Čerin kojoj grobljanska kapela pripada. U svim medijskim objavama sa svečanog misnog slavlja u povodu otkrivanja spomenika sakralno zdanje na groblju nazivaju kapelom, premda je reprezentativnih gabarita i visinom i četvornim metrima koje zauzima. Zasiurno je stoga kipar svoju skulpturu „Oplakivanje“, postavio na neobično visoki kameni postament, što nije uobičajeno za ovu ikonografsku temu. No s obzirom na okolni prostor i gabarite kapele te na spomenički i vjernički značaj skulpture sa Žalosnom Gospom i Kristom spuštenim s križa, bilo je to neophodno i odlično je izvedeno. Još jedna posebnost resi ovu skulpturu, a to je kiparov rafinman spram simbolike cijeloga prizora koji se očituje u senzibilnoj sljubljenosti tamno patinirane brončane figure Žalosne Gospe i do zlatnog sjaja polirani brončani Corpus Cristi, uzvišeni iskupitelj svenazočnoga puka. Ukratko rečeno, u trideset petoj godini života i na pragu drugog desetljeća stvaralaštva, Skočibušić je ostvario sjajno djelo koje ga promiče u vrsne nastavljače i nadograditelje stoljetne tradicije modernoga kiparskog umijeća naroda kojemu pripada. Izložena studija „Oplakivanja“, premda mala po dimenzijama no i majstorski salivena, cizelirana i patinirana u Ljevaonici umjetnina Ujević, vjerodostojni je prinos narečenomu.

Izvori:

Stjepan Šešelj, S Neretve i Save / Ogledi i zapisi o likovnosti, Hrvatska kulturna zaklada – Hrvatsko slovo, Zagreb, 2016., str. 204-205.

Oliver Cvitković, Ilija Skočibušić akademski kipar i likovni pedagog, Vecernji.ba news portal., 24. IX. 2020.

¹Izvor citata: Jabuka TV, dokumentarni film „Ilija“. Redatelj filma Hajrudin Terzić.

30. Studija skulpturalne kompozicije
PIETÀ (OPLAKIVANJE), 2015.
patinirana i polirana bronca; 37x20x8 cm

Marija Ujević Galetović (Zagreb, 1933. – 2023.)

U katalogu autoričine izložbe održane 2017. u Čapljini, kiparicu i slikaricu, akademkinju i likovnu pedagoginju, Mariju Ujević Galetović oslovili smo umjetnicom kojoj se baš svaki puta „posreći“ stvoriti sjajno djelo. Parafrazirali smo tada njezin odgovor na upit novinara: „Tko su umjetnici danas“. Podsjećamo, odgovorila je britko: Nitko za sebe ne bi smio reći da je umjetnik. Ne mogu zamisliti da bi Tin Ujević za sebe rekao: ja sam umjetnik. A danas mnogi za sebe kažu da su umjetnici. Ja sam teški fizički radnik, a koji put mi se posreći. Radim, radim i onda mi se koji put posreći. Auh... Kičma me boli otkad sam sagnuta nad stolom radila „Vrata raja“ za požešku katedralu... no vrata su jako dobra. (...)’¹ U tih nekoliko rečenica sadržana je sva „raskoš“ jednostavnosti i istinoljubivosti njezine umjetničke osobnosti kojoj nije bilo premca na recentnoj suvremenoj hrvatskoj likovnoj sceni. Kažemo da joj nije bilo premca, jer nažalost velika umjetnica i najprofinjena nastavljačica tradicije hrvatskog figurativnog kiparstva oplodnog suvremenim i avangardnim shvaćanjima, više nije među nama. Preminula je u bolnici 13. ožujka ove godine ostavljajući, doslovno, ucviljeno mnoštvo kolega, bivših studenata, prijatelja i poštovalaca njena djela da ju isprate na vječno počivalište Galetovićevih na otoku Braču.

U spomenutom katalogu čapljinske izložbe već smo napisali da je Marija Ujević Galetović stvarala poput drevnih benediktinaca pod motom „ora et labora“ te da se je bez ustezanja posvećivala izazovima velikih zadaća spomeničkog i sakralnog temata oblikujući ih sukladno novom vremenu i vlastitim duhovnim i umjetničkim spoznajama. Sakralnu dionicu i već spomenuta „Vrata raja“ s požeške Katedrale, za koja je u intervjuu ustvrdila da su joj dotad najbolje djelo sakralne tematike, sama je sažeto komentirala riječima koje prenosimo: Ako si sam ne pomogneš, neće ti ni On. Kad je vidio koliko radim, pomogao mi je. Ja to govorim s notom duhovitosti... , jer bolje je kada svemu pristupamo s humorom. Moramo ublažiti tegobe života koji se pokazuje u ljepoti, dobroti, životu i smrti.² Ukratko rečeno njezin kiparski credo bio je: osloboditi djelo patvorina i nebitnih višaka i ostvariti jednostavnost volumena u prostoru prije svega. Slijedeći takvo svoje uvjerenje Marija Ujević Galetović je tijekom sedamdesetogodišnjeg stvaralačkog vijeka ostvarila golemi opus s nizom remek-djela koja ubrajamo u najsajjniju dionicu hrvatskog kiparstva našega vremena. Za čapljinsku publiku spomenuta izložba bila je Bogom dana povlastica da u založbinoj Umjetničkoj galeriji uživo vide čak 15 skulptura i sedam slika s kojih se očitovala upravo takva vrijednost autoričina stvaralaštva i kanona po kojem je opus gradila i ostvarila. Za nas priređivače pak ondašnja suradnja i trodnevno druženje s Marijom Ujević Galetović, umjetnicom nemjerljive inteligencije i nesvakidašnje duhovite i pristupačne prirode, bili su prava sreća i radost koja nas je oplemenila zauvijek.

Kiparica i njezin spomenik Miroslavu Krležu, Zagreb, 2011.

U ljetopisu života i djela Marije Ujević Galetović vječnom tintom valja napisati da je njezina umjetnička osobnost bila sazdana od neporeciva dara za likovno izražavanje i to s jedinstvenim i najboljim vidom tradicije građanskoga Zagreba i s dalmatinskim korijenima njezinih roditelja. Otac, glasoviti Mate Ujević, pokretač Hrvatske enciklopedije došao je na studij u Zagreb iz Krivodola kod Imotskog. Majka Marija bila je s otoka Silbe i u djevojačkoj dobi vješto je slikala akvarelnim bojama no studirala je matematiku i fiziku i u obiteljskoj ostavštini sačuvalo se samo šest njenih akvarela i jedno ulje.³

Kći Marija studirala je pak na kiparstvo na Akademiji likovnih umjetnosti i diplomirala je 1958. u klasi Frana Kršinića. Od 1987. predavala je i u više je navrata bila pročelnica Kiparskog odsjeka Akademije koju je i sama pohađala. Za redovitu članicu HAZU izabrana je 1998. Do tada je već ostvarila zamašni niz upečatljivih javnih skulptura i spomenika koji se ističu i po osuebujnoj stilizaciji očekivanog sižea i po uglađenim oblinama kojima je zatomila raniju kubističku maniru oštrog rezanja volumena. To su u prvom redu: sjajno ritmizirana skulptura „Uzašašće Kristovo“ salivena u bronci 1998. za crkvu sv. Nikole u Rijeci, s dubokom empatijom oblikovna nadgrobna kapelica „Brune Bušića“ izvedena u mramoru i gorskom kristalu 1997. sa zagrebačkog Mirogoja, pa reljef „Sv. Pavao“ (v. 220 cm) za crkvu istoimena titulara u Retkovcu kod Zagreba iz 1991. te asocijativne kiparske kompozicije spomeničkog značaja poput znamenite skulpture „August Šenoa“ iz 1989., s prikazom književnika oslonjenog na monumentalni oglasni stup i s položajem glave koji ukazuje na njegovo promatranje prolaznika u staroj zagrebačkoj Vlaškoj ulici, te spomenički ansambl „Ivana Brlić Mažuranić“ iz 1985. sa sjedećom figurom književnice, uz nju priležno impostiranom figurom Malika Tintilinića a izvan postamenta i figura male vile Kosjenke u naravnoj veličini -

¹Andrija Tunjić, Razgovor s Marijom Ujević Galetović, Vijenac, Matica Hrvatska, Zagreb, 610-612., 20. srpnja 2017. Vratnice Katedrale sv. Terezije Avilske u Požezi nazvana „Nebeska vrata“ autorica je modelirala 2015. a odlivena su i postavljena na obnovljenom pročelju Katedrale 2016.

²Isto.

³Kratki zapis Marije Ujević Galetović u monografiji tekstopisica Ive Šimata Banova o kiparičinu opusu.

postavljena 1988. ispred Centra za odgoj djece i omladine u Velikoj Gorici. Ovomu svakako valja pribrojiti i skulpturu „Jakov Gotovac“ iz 1985. izvedenu za Osorski perivoj skulptura koja prikazuje kompozitora kako sjedeći u naslonjaču studira partituru. Svi subjekti, dakako, portretirani su do prepoznatljivosti svakom obrazovanijem hrvatskom školarcu.

Za recentnu izložbu studija znamenitih hrvatskih spomenika iz zbirke Damira Ujevića izabrali smo studiju spomenika MIROSLAVU KRLEŽI salivenu u bronci prema jednoj od kiparičinih „istraživačkih studija“ s početka 80-ih godina. Uopćeno govoreći, kiparica se književnikovim likom i djelom pasionirano bavila već 70-ih godina. Poznavala ga je od djetinjstva, jer je zalazio u dom Ujevićevih i prije i poslije Drugog svjetskog rata. Kao zrela kiparica intenzivno se posvetila transformaciji njegova lika u kiparski medij. Na „Izložbi jugoslavenskog portreta“ 1975. u Tuzli dobila je Nagradu za njegov portret, a 1982. na Zagrebačkom salonu i izvedbenu nagradu za spomenik Miroslavu Krleži. Zanimljivo je da je prije slanja „prijedloga“ na Zagrebački salon skice spomenika pokazala i svom negdašnjem profesoru kao i subjektu njezina rada. O tomu postoji i zapis iz kiparičina intervjua danog 37 godina nakon dobivene izvedbene nagrade, citiramo ga: Moje prve skice Krleže vidio je Frane Kršinić koji je inače volio prigovarati. Dugo ih je gledao i svidjele su mu se. Dojmio ga se položaj glave u odnosu na tijelo i tada sam shvatila da je nagib važan. Položaj glave bitan je kada se radi spomenik, svaki čovjek drži glavu na karakterističan način, a ta mala razlika čini puno. Kada je pak Krleža čuo da postoje skice izrazio je interes da ih vidi i došao je u moj atelje. Zadržao se tri ili četiri sata, popužio mi sve cigarete, popio konjak i rekao: ‘Ubit će te Bela, što si to od mene napravila?’ Ja sam pak mislila da ovaj spomenik mora više

izražavati specifičnost njegove ličnosti, njegovu melankoličnu notu i skepticizam”.⁴ Sve u svemu, kiparičin spomenik „Miroslavu Krleži“ u formi slobodno stojeće brončane figure prvi je puta realiziran u Osijeku 1987., u Parku kneza Držislava. Nakon toga uslijedilo je postavljanje konceptijskih inačica spomenika s minimalnim razlikama u visinama pojedinih brončanih odljeva: prvo u Zagrebu 2004. (visine 235 cm), pa u parku Tuškanac podno vrta kuće na Krležinom gvozdu gdje je književnik živio zadnjih 30 godina, zatim i kao darovi Grada Zagreba Gradu Opatiji 2009. (Šetnica Lungomare) i Gradu Budimpešti 2011., gdje je spomenik smješten u središnji park mađarske metro-pole.

U razdoblju od 1998. do 2016. kiparica je oblikovala i realizirala još niz prvorazrednih djela s humanim i životinjskim likovima - od velebnog vitraja „Lastavice“ (1200x600 cm) u crkvi sv. Kvirina na zagrebačkom Pantovčaku iz 2004., spomenika „Don Bosc“ u Žepču iz 2010. i kipova podignutih u znak zahvalnosti papi „Ivanu Pavlu II.“ u Požegi i Dubrovniku iz 2013. - do glasovitog niza samostojećih skulptura nazvanih „Mačka“ i „Kozo jedna“ (2001. - 2015.). Da ne nabrajamo dalje, jer opus je i vrijedan i opsežan, sumirat ćemo da se zamašni broj skulptura Marije Ujević Galetović odlikuje savršeno napetim volumenima uglačanih površina s kojih se zrcali ne samo čudesna igra svjetla i sjenā, nego i kiparičina intelektualna priroda, maestralna kreativnost i strpljivi „težački rad“ kojima je u svom opusu - nakon kubističke - dosegla postmodernističku, istovremeno i svevremensku, sintezu van serijskog ekspresionističkog izraza 20. st.

Literatura:

Ive Šimat Banov, MARIJA UJEVIĆ GALETOVIĆ (monografija), Art magazin Kontura, Zagreb, 2007.

⁴Kristina Olujić, Razgovor s kiparicom Marijom Ujević – Galetović / Razbila sam desetak kipova jer sam vidjela da nisu izdržali vrijeme, bolje da razbiješ za života nego da se sramotiš, Nacional, Zagreb, 23. lipnja 2019.

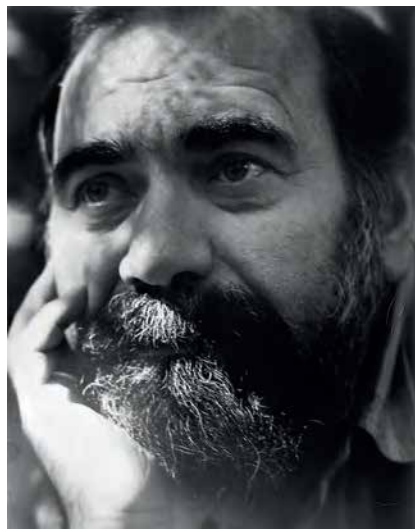
31. Studija spomenika
MIROSLAVU KRLEŽI, 1980 - 1982.
bronca; 36x20x25,5 cm

31. Studija spomenika (DETALJ)
MIROSLAVU KRLEŽI, 1980 - 1982.
bronca; 36x20x25,5 cm

Miro Vuco (Vojnić Sinjski, 1941.)

Borac protiv društvenoga zla i troskota gube, polemičan, u trajnome, gotovo agonalnome stanju neprijateljstva prema zlu, kako opisuje I. Šimat Banov kipara na početku njegove monografije, Miro Vuco je, nakon završene Škole primijenjene umjetnosti u Splitu (1962.), u Zagrebu studirao kiparstvo na Akademiji likovnih umjetnosti. Diplomirao je kiparstvo 1967. u klasi Antuna Augustinčića. I postdiplomski studij završio je kod istog profesora pa je zatim kao suradnik u njegovoj Majstorskoj radionici i radio od 1969. do 1971. Može se stoga reći da se Vuco tijekom formativnih godina kretao pravocrtno i sve po regulama, dočim poslije to baš i nije bilo tako, a drastičan otklon od neoklasicizma pokazao je već početkom 70-ih godina. Naime, s bliskim kolegama, kiparima Stjepanom Gračanom i Ratkom Petrićem te slikarom Zlatkom Kauzarić Atačem, u zapuštenoj podrumskoj prostoriji studentskoga doma pokrenuo je 1970. likovnu grupu Biafra koja je zastupala izrazito angažirano djelovanje glede kulturne i socijalne politike onoga vremena. U skladu s proklamiranim humanističkim stavom grupe, Vuco započinje s modeliranjem groteskno deformiranih, izgladnjelih i izranjavanih muških likova kojima je oponirao vladajućim likovnim konvencijama, dizao glas protiv režima kojima je bio svjedok i na koncu se zamašno približio izrazu art-brut. Kao i ostali članovi grupe „Biafra“ kritički je promatrao svijet unutar i izvan granice ondašnje države (otuda i naziv grupe), ukazivao na čovjeka progonjenog i mučenog, na nasilje i rastakanje humanističkih vrijednosti. Nukleusu grupe ubrzo su se pridružili Đurđica Gudlin Zanoški, Ivan Lesjak, Rudolf Labaš, Stanko Jančić... i u nepunih deset godina zajedničkoga djelovanja svojim su neformalnim izložbama i performansima po dvorištima zapostavljenih kvartova, pa i na prometnim punktovima metropole „bijafranci izazvali zavidnu pozornost javnosti, brojne polemike među kolegama, čak i pokude kritičara, poglavito iz redova „zastupnika“ apstraktnih izričaja. U tim je okvirima djelovao do pred kraj 70-ih godina kada je kod članova grupe sazrijela želja da svaki krene svojim putem i da se izbori za kakvu sigurniju egzistenciju. Za kraj skupnoga djelovanja priredili su 1978. „bijafranski“ osmišljenu izložbu u Umjetničkom paviljonu na kojoj su izložili sve što su dotad napravili i to u likovnom postavu nalik na „kaos svijeta“ protiv kojeg su nastupali. U nekoliko sljedećih godina većina članova grupe postali su profesori na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti. Miro Vuco je najprije dvije godine bio profesor na Školi primijenjene umjetnosti a 1986. prešao je na Akademiju gdje do odlaska u mirovinu bio redovni profesor na kiparskom odsjeku.

Miro Vuco, 1990. / Fotoportret je djelo Darka Bavoljaka

S morfološkog motrišta Vucina likovna žestina tijekom sljedećih desetljeća poprimila je manje groteskno obličje no ne i gubitak virulentne ekspresije i kiparske efikasnosti. Zornu potvrdu tomu pruža nam dionica Vucina opusa spomeničkog i javnog značaja koju odlikuje samosvojni i visoko cijenjeni autorov kiparski govor o čovjeku i prostoru njegova djelovanja u odsječku određenog vremena. Ističemo upravo tu karakteristiku jer kiparovo tumačenje Čovjeka¹ proteže se kroz njegovo stvaralaštvo od samih početaka do danas i prisutno je u gotovo svim tvorivima i medijima izražavanja; od poliestera, gline, terakote do bronce i kamena te jednako tako u crtežu, slici i skulpturi, sakralnoga ili memorijalno-spomeničkog značaja. Primjerice, već 1973. u suautorstvu sa Stjepanom Gračanom oblikuje brončani spomenik opuzenskom partizanu „Stjepanu Filipoviću“ kojega su „nedičevci“ 1942. ubili u Valjevu.² Skulptura je to koju mnogi i danas cijene zbog kiparskoga umijeća kojim je u prikazu drame malog čovjeka s mnogo ideala i omčom oko vrata – donesen i trenutak čovjekova osvobljenja na nevidljivu križu.³ Među Vucinim spomenicima i javnim skulpturama, osim spomenutog, interpretacijama i vrsnoćom ističu se: brončana skulptura „Madona s Isusom“ oblikovana 1986. za novu crkvu Franjevac trećoredaca u Zadru; veliko kameno „Raspelo“ postavljeno kao monument čovjeku-klesaru 1991. u napuštenom kamenolomu Montraker kraj Vrsara; pa skulptura „Kamen temeljac“ visine 320 cm postavljena 1996. u zagrebačkoj Aleji skulptura na

¹Česti naslov Vucinih skulptura iz „bijafranskog“ razdoblja.

²Spomenik je srušen početkom Domovinskog rata (1991.). Obnova spomenika - pod mentorstvom Mire Vuca - i smještaj uz magistralu između Opuzena i Ploča su najavljeni, međutim do danas ne i realizirani; Večernji list, Zagreb, 11. rujna 2020.

³Stjepan Šešelj, O skici i spomeniku Stjepanu Filipoviću u Opuzenu, S Neretve i Save, Hrvatska kulturna zaklada – Hrvatsko slovo, Zagreb, 2016., str. 218-219.

Studije spomenika TIN UJEVIĆ na polici kiparova atelijera, 1990.

savskom nasipu; zatim XIII. postaja puta križa modelirana 1999. u naravnoj veličini a salivena u bronci i postavljena na stazu puta križa u Sinju 2007.; pa spomenik „Miroslav Krleža“ na kojem je i mali dječak podno sjedeće figure pisca, izveden 2000. za zagrebačku Osnovnu školu koja nosi njegovo ime; na koncu i monumentalni spomenik „Ante Starčević - Otac Domovine“ postavljen u Osijeku 2007. Za kraj ovog niza valja spomenuti i skulpturu Sv. Franje Asiškog postavljenu u franjevačkoj crkvi BDM u Dubravama kod Brčkog iz 2010.

Ipak, najpoznatiji Vucin spomenik je monumentalna statua pjesnika TINA UJEVIĆA modelirana 1990. a postavljena 1991. u pješačkoj zoni Zagreba (Varšavska ulica). Spomenik visine 350 cm i izložena studija, izvedena prema jednoj od mnogobrojnih autorovih skica iz 90-e godine, saliveni su u Ljevaonici umjetnina Ujević. Zatvorenost volumena i statičnost skulpture znakovito otvara iskorak desne noge što ju – uz vehementno modeliran volumen tijela i „hrapavo“ brončano postolje u formi povećeg komada zemljana puta - čini dinamičnom. Spomenik je postavljen i na postament obložen kamenom koji nije sastavni dio skulpture što ju dodatno ističe u prostoru. Obrisna linija mase volumena s precizno donesenom mimikom lica na spuštenoj glavi pjesnika definiraju cijelu figuru u ekspresivni portret unutrašnje snage pjesnika koji, parafrazirajući Šimata-Banova, gospodara i slugu riječi ostavlja samotnog, izdignutog i velikog - dodat ćemo - na Olimpu hrvatskog pjesništva 20. st.

Literatura:

Ive Šimat Banov & Darko Bavoljak, Miro Vuco (monografija), Akademija likovnih umjetnosti, Zagreb, 2015.

32. Studija spomenika
TIN UJEVIĆ, 1990.
bronca; 49x17,5x30 cm

32. Studija spomenika (DETALJ)
TIN UJEVIĆ (DETALJ), 1990.
bronca; 49x17,5x30 cm

POPIS DIJELA

1. Studija skulpturalne kompozicije
OBELISK I. i II. (SUNCE), 1987.
2. Studija spomenika
KRALJ TOMISLAV, 1997.
3. Studija skulpture
RAMSKI KRIŽ, 1991.
4. Studija spomenika
ANDRIJA MOHOROVIČIĆ, 2019.
5. Studija skulpture
VELIKI JELEN, 1957.
6. Studija spomenika
MARIJA JURIĆ ZAGORKA, 1990.
7. Studija spomenika
DRAŽEN PETROVIĆ, 2010.
8. Studija skulpture
ZLATAREVO ZLATO, 1928.
9. Studija skulpture
DIVA GRABOVČEVA, 1997.
10. Studija spomenika
DR. FRANJI TUĐMANU, 2001.
11. Studija spomenika
HRVATSKOJ SLOBODI, 2002. – 2003.
12. Skulptura
PROCESIJONALNI KRIŽ, 2007.
13. Studija spomenika
GOJKO ŠUŠAK, 2008.
14. Studija spomenika
ANTUN GUSTAV MATOŠ, 1973. – 1978.
15. Studija skulpture
RIBARI, 1947.
16. Studija skulpture
ORFEJ, 2003.
17. Studija skulpture
PAŠKA ČIPKARICA, 2009.
18. Studija skulpture
PRIMABALERINA MIA ČORAK SLAVENSKA, 2020.
19. Studija skulpture
SV. VLAHO, 2016.
20. Studija spomenika
FRA GRGO MARTIĆ, 1993.
21. Studija skulpture
DJEČAK II., 1978.
22. Studija spomenika
KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC, 1996.
23. Studija spomenika
MEMORIJAL ŽRTVAMA DOMOVINSKOG RATA, 1996. – 1999.
24. Studija spomenika
BRANITELJIMA POGINULIMA U DOMOVINSKOM RATU, 2015.
25. Studija spomenika
KNEZ BRANIMIR, 2007.
26. Studija skulpture
KORABLJA, 1966.
27. Studija skulpture
PALIM ZAGREPČANIMA NA ULICAMA SVOGA GRADA / 1941.-1945., 1980.
28. Studija konjaničke skulpture
SPOMENIK ALKARU, 1964.
29. Studija spomen biste
GROF JANKO DRAŠKOVIĆ – PRVI PREDSEDNIK MATICE HRVATSKE, 2023.
30. Studija skulpturalne kompozicije
PIETÀ (OPLAKIVANJE), 2015.
31. Studija spomenika
MIROSLAVU KRLEŽI, 1980 - 1982.
32. Studija spomenika
TIN UJEVIĆ, 1990.

U UMJETNIČKOJ GALERIJI HRVATSKOG KULTURNOG SREDIŠTA DO SADA SU IZLAGALI

- IZLOŽBA – IZ ZBIRKE HRVATSKOG MODERNOG SLIKARSTVA I KIPARSTVA
iz donacije prof. Vjeka Bože Jaraka
RAĐANJE ULJUBENOG ŽARIŠTA
21. prosinca 2006 - 20. siječnja 2007
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- BLAŽENKA SALAVARDA, ak. slikarica
MOZAICI B. SALAVARDE-plemeniti biljezi
novije sakralne umjetnosti
31. ožujka-30. travnja 2007.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. JOSIP POLJAN, ak. kipar
ODRŽANA RADOST STVARALAČKOG ČINA U KIPARSTVU
28. rujna-31. listopada 2007.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić
- IRIS BONDORA DVORNIK, ak. slikarica
SLIKE KRHKI TVARNOSTI I MAGIČNE IZGLEDNOSTI
28. rujna-31. listopada 2007.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. JOSIP BIFFEL, ak. slikar
BOŽIĆU USUSRET.
23. prosinca 2007. -01. veljače 2008
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. FRANJO FRANCINA DOLENEC, ak. slikar
O USKRSU 2008.
19. ožujka -24. travnja 2008.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- prof. LJUBO LAH, ak. slikar
ulja, akvareli, gvaševi, crteži o 60. obljetnici
slikarova stvaralaštva
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- JOSIP MARINOVIĆ, ak. kipar
PORTRETI, FIGURE I SKICE
20. rujna -18. listopada 2008.
izložbu priredio Đuro Vandura

- IZLOŽBA U POVODU OTKRIVANJA SPOMENIKA
IVI DULČIĆU
HRVATSKI UMJETNICI U POČAST IVI DULČIĆU
(Josip Biffel, Vladimir Blažanović, Franjo Dolenc,
Iris Bondora Dvornik, Zdenko Grgić, Ljubo Ivančić,
Željko Janeš, Ljubo Lah, Josip Poljan, Đurđa Gudlin Zanoški)
26. rujna 2008.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. JOSIP POLJAN, ak. kipar
OTKRIVANJE SPOMENIKA
IVO DULČIĆ – HRVATSKI SLIKAR
27. rujna 2008., park u Čapljini

-ĐURĐA GUDLIN ZANOŠKI, ak. kiparica
RETROSPEKTIVA
20. prosinca 2008.-31. siječnja 2009.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. KRUNO BOŠNJAK, ak. kipar
ZAUSTAVLJENI GOSTI
04. travnja-02. svibnja 2009.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. ZLATKO UGLJEN, arhitekt
50 GODINA UMJETNOSTI GRAĐENJA
07. studeni -05. prosinca 2009.

-JOSIP BIFFEL, IRIS BONDORA DVORNIK,
FRANJO FRANCINA DOLENEC, ĐURO SEDER
BOŽIĆNA IZLOŽBA
19. prosinca 2009.-23. siječnja 2010.
Izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- Josip Biffel, Vasilije Josip Jordan, Josip Poljan,
Ljubo Lah, Blaženka Salavarda, Francina
Dolenc, Zdenko Grgić, Ante Despot, Radoslav
Viličić, Leila Michieli Vojvoda, Đuro Seder,
Slavko Šohaj, Zlatko Keser i Šime Vulas

POSTAJE KRIŽNOG PUTA U DJELIMA
HRVATSKIH LIKOVNIH UMJETNIKA
27. ožujka -24. travnja 2010.
Izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-OTVORENJE GALERIJE VJEKO BOŽO JARAK
GALERIJA MODERNE UMJETNOSTI PODKOSA U DUBRAVAMA
29. svibnja 2010.
izložbu priredili: Zlatko Ugljen projektant galerije i
Biserka Rauter Plančić

-prof. JOSIP BIFFEL, ak. slikar
BOŽIĆU USUSRET, slike i mozaici
18. prosinca 2010.-01. veljače 2011.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. ŠIME VULAS, ak.kipar
USKRSU USUSRET, skulpture i crteži
16.travnja -21.svibnja 2011.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-TIHOMIR LONČAR, ak.slikar
OD PASTORALNOG PREMA SAKRALNOM
17.rujna -15.listopada 2011.
izložbu priredio Stanko Špoljarić

-prof. ĐURO SEDER
ZAGLEDANI U BESKRAJ
17.prosinca 2011.-21.siječnja 2012.
izložbu priredio prof. Mirko Jozić

-KATARINE ŽANIĆ MICHIELI, ak.slikar,
prof. VALERIJA MICHIELI, ak.kipar,
prof. LEILE MICHIELI VOJVODA, ak.slikar
UPRISUTNJENA SLUTNJA TRANSCEDENTALNOG
31. ožujka - 5. svibnja 2012.
izložbu priredio prof. Stanko Špoljarić

-prof. V. JOSIP JORDAN
JORDAN, izložba slika i ČETRNAEST POSTAJA KRIŽNOG PUTA
iz crkve sv. Frane oo konventualaca u Splitu
20. listopada – 17. studenoga 2012.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-Josip Biffel,Iris Bondora Dvornik, Bruno Bulić, Kruno Bošnjak, Zdenko Grgić, Ljubo Ivančić, Đurđa Gudlin Zanoški, Želimir Janeš, Kuzma Kovačić, Zlatica Kovačićek Poljan, Ljubo Lah, Stipo Ledić, Josip Marinović, Valerije Michieli, Omer Mujadžić, Josip Poljan, Šime Vulas, Nikola Reiser, Đuro Seder, Stipe Sikirica, Slavko Šohaj, Zlatko Šulentić, Marija Ujević Galetović
PORTRETI
u dvije hercegovačke zbirke likovne umjetnosti 20. stoljeća,
skulpture i crteži
15. prosinca 2012. – 19. siječnja 2013.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. ANTON VRLIĆ, ak.slikar
USKRSU USUSRET
23. ožujka - 20. travnja 2013.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-IVAN MAREKOVIĆ, ak.slikar
IZGLEDE I SLUTNJA KRAJOLIKA
08. lipnja - 06. srpnja 2013.
izložbu priredio prof. Stanko Špoljarić

-prof. KUZMA KOVAČIĆ
RETROSPEKTIVNA IZLOŽBA SKULPTURA
14. rujna - 12. listopada 2013
izložbu priredili Biserka Rauter Plančić i Milan Bešlić

-TOMISLAV BUNTAK
SLIKE BOŽIĆU I OTKRIVENJU USUSRET
21. prosinca - 25. siječnja 2014.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. KRUNO BOŠNAK, ak. kipar
SLIJEDITI NJEGA - KRIŽNI PUT
12. travnja - 10. svibnja 2014.
izložbu priredio Nikola Albaneže

-prof. ŠIME PERIĆ
SVEČANOST OBLIKA, slike i skulpture
12. rujna - 11. listopada 2014.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-TOMISLAV OSTOJA
SKULPTURE I SLIKE, iz donacije gradu Zagrebu
13. prosinca - 10. siječnja 2014.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-ZLATKO KESER
DUHOVNI TRAG CRTAČEVE RUKE
28. ožujka - 02. svibnja 2015.
izložbu priredili Biserka Rauter Plančić i Milan Bešlić

-UMJETNIČKA KOLONIJA ČAPLJINA
LIKOVNA KOLONIJA ČAPLJINA 2005.-2015.
19. rujna - 17. listopada 2015.
izložbu priredio Stanko Špoljarić

-STIPE SIKIRICA
KIPAR PJESNIŠTVA I PJESNIK KIPARSTVA
Božićna izložba u godini obilježavanja
300. obljetnice slavne obrane Sinja 1715.
19. prosinca 2015 - 23. siječnja 2016.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

-prof. ZDENKO GRGIĆ
IZLOŽBA SKULPTURA, RELJEFA I SLIKA
USUSRET USKRSU 2016.
19. ožujka - 23. travnja 2016.
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- PRVACI HRVATSKE MODERNE

Vlaho BUKOVAC, Menci Clement CRNČIĆ,
Branislav DEŠKOVIĆ, Oton IVEKOVIĆ, Gabriel JURKIĆ,
Ivan KERDIĆ, Ferdo KOVAČEVIĆ, Miroslav KRALJEVIĆ,
Frano KRŠINIĆ, Nikola MAŠIĆ, Celestin Mato MEDOVIĆ,
Ivan MEŠTROVIĆ, Robert Frangeš MIHANOVIĆ, Josip RAČIĆ,
Mirko RAČKI, Marko RAŠICA, Slava RAŠKAJ, Ivan RENDIĆ,
Bela Csikos SESSIA, Zlatko ŠULENTIĆ, Rudolf VALDEC,
Emanuel VIDOVIĆ

24. rujna - 22. listopada 2016.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- USUSRET BOŽIĆU

DJELA HRVATSKIH LIKOVNIH UMJETNIKA

17. prosinca 2016 - 21. siječnja 2017.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- DESET GODINA ULJUDBENOG ŽARIŠTA

08. travnja - 06. svibnja 2017.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- MARIJA UJEVIĆ GALETOVIĆ

kiparica, slikarica, akademkinja

i umjetnica kojoj se svaki put posreći

23. rujna - 21. listopada 2017.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- SLAVKO ŠOHAJ

DONACIJE • ZBIRKE

16. prosinca 2017. - 20. siječnja 2018.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- VELIKANI HRVATSKE MODERNE

24. ožujka - 28. travnja 2018.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- SJEĆANJE NA

FRANU ŠIMUNOVIĆA I KSENIJU KANTOCI

29. rujna - 27. listopada 2018.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- MARINE I KRAJOBRAZI

Blažena znamenja hrvatskog slikarstva novoga doba

15. prosinac 2018. - 19. siječnja 2019.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- ZLATKO ŠULENTIĆ

Izložba o Uskrsu 2019.

13. travnja - 11. svibnja 2019.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- RARISSIMA IZ ZBIRKE KIPARSTVA

MODERNE GALERIJE

21. rujna - 17. listopada 2019.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- HRVATSKI SVECI I BLAŽENICI U NAŠEM NARODU

18. listopada - 03. studenog 2019.

izložbu priredili u suradnji s Galerijom "Martin Borković"

Nacionalnog svetišta sv. Josipa iz Karlovca.

Slike su djela ak. slikara Ivana Marekovića i Kristine Mareković

- VLAHO BUKOVAC

ANTOLOGIJSKA DJELA IZ ZBIRKE MODERNE GALERIJE

21. prosinca 2019. - 25. siječnja 2020.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- GRUPA CONTRA

dva desetljeća likovnog stvaralaštva i djelovanja

20. lipnja - 18. srpnja 2020.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- NOBILO

posveta zavičaju

29. kolovoza - 19. rujna 2020.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- VLADIMIR BECIĆ

velemajstor tonske modelacije i kolorita prirode
u hrvatskom slikarstvu 20. st.

19. prosinca 2020. - 25. siječnja 2021.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- MAJSTORSKA DJELA HRVATSKIH KIPARA

IZ ZBIRKE DAMIRA UJEVIĆA

11. prosinca 2021. - 16. siječnja 2022.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- ANTUN BORIS ŠVALJEK

RETROSPEKTIVA

9. travnja 2022. - 14. svibnja 2022.

izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

- LIKOVNA KOLONIJA ČAPLJINA 2017. - 2021.

24. rujna 2022. - 22. listopada 2022.

izložbu priredio Stanko Špoljarić

- GABRIJEL JURKIĆ
SVJETLA I BOJE HRVATSKIH I HERCEG-BOSANSKIH PEJZAŽA
17. prosinca 2022. – 15. siječnja 2023
izložbu priredila Biserka Rauter Plančić

Nakladnik: Založba kralja Tomislava - Čapljina

Za nakladnika: Stjepan Šutalo

Uredništvo: Vjeko Božo Jarak
Biserka Rauter Plančić
Mara Bošković
Stjepan Šutalo
Perica Jurković
Zdenko Vego
Miroslav Đevenica
Pero Marković

Koncept izložbe i postav: Biserka Rauter Plančić

Tekst: Biserka Rauter Plančić

Fotografije umjetničkih djela: Slavko Knežević
Goran Vranić

Grafičko oblikovanje: Slavko Knežević
Perica Jurković
Pero Marković

Tisak: Grafotisak, Grude

Naklada: 500 primjeraka

ISBN 978-9958-576-34-8
CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod
ID brojem 53997062